

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία:

**ΕΠΑΝΑΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΩΣ
ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

Φοιτήτρια: Κολοβού Μαρκέλλα Μαρία

ΑΜ: Β2016028

Επιβλέπων Καθηγητής: Βλίζος Σταύρος

Περιεχόμενα

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1.3 ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	9
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΓΥΡΟΤΕΧΝΙΑΣ	9
2.1 ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΓΥΡΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ	9
2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	12
ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	12
3.1 ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ.....	12
3.2 ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ	14
3.2.1 Το Σεράι του Αλή Πασά	15
3.2.2 Το Στρατιωτικό Νοσοκομείο «Άγιοι Ανάργυροι».....	16
3.2.3 Το Βασιλικό Περίπτερο.....	17
3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	19
ΤΟ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ	19
4.1 ΤΟ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ ΣΗΜΕΡΑ	19
4.2 ΤΟ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ ΩΣ ΚΤΗΡΙΟ	20
4.2.1 Αρχική χρήση και η διατήρηση της αρχιτεκτονικής του κτηρίου	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	22
ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ – ΤΖΑΜΙ ΑΣΛΑΝ	22
5.1 ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	22
5.2 ΤΖΑΜΙ ΑΣΛΑΝ ΠΑΣΑ	24
5.2.1 Ιστορικά Στοιχεία του Τζαμιού	24
5.2.2 Αρχιτεκτονική του Τζαμιού	25
5.2.3 Συντήρηση του κτηρίου.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο	28
ΤΟ ΦΕΤΙΧΕ ΤΖΑΜΙ	28
6.1 Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΤΖΑΜΙΟΥ ΩΣ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ	28
6.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ	28
6.3 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ	30
6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο	32

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΙΣΙΟΥ	32
7.1 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	32
7.2 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ.....	34
7.2.1 Εξωτερικός Χώρος	34
7.2.2 Το Αρχοντικό.....	35
7.2.3 Παραδοσιακή Ηπειρώτικη Αρχιτεκτονική.....	36
7.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο	38
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.....	38
8.1 ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΟ ΝΗΣΑΚΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΠΑΜΒΩΤΙΔΑΣ.....	38
8.2 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ	39
8.3 ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	40
8.3.1 Οι χώροι και οι μόνιμες συλλογές.....	40
8.3.2 Αρχιτεκτονική	41
8.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο	44
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ «ΚΩΣΤΑΣ ΦΡΟΝΤΖΟΣ».....	44
9.1 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	44
9.2 ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ.....	45
9.2.1 Το «Παλαιό» κτήριο	45
9.2.2 Η Νέα Πτέρυγα	46
9.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο	47
ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΖΑΒΕΛΛΑ.....	48
10.1 Η ΟΙΚΙΑ.....	48
10.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ	49
10.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	50
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της συγκεκριμένης Πτυχιακής εργασίας αποτελεί η αναγνώριση της ιστορικής διαδρομής, την οποία ακολούθησαν γνωστά, παλαιά κτήρια της πόλης των Ιωαννίνων, μέχρι να πάρουν την τελική τους μορφή, ως μουσεία. Στόχος της πραγματείας είναι η ανάδειξη των διαδικασιών αναστήλωσης και εκ νέου χρήσης αυτών των ιστορικών αρχιτεκτονικών κατασκευών, ως βάσιμων, σημαντικών πράξεων, τόσο για τη ζωή των ίδιων των κτηρίων, όσο και για την πολιτισμική και κοινωνική τους προσφορά στην πόλη (ειδικότερα στους νεότερους πολίτες) και στον τουρισμό.

Στην παρούσα εργασία αναφέρονται εννέα παραδείγματα τέτοιων κτηρίων: **1)** Το Μουσείο Αργυροτεχνίας, **2)** Το Βυζαντινό Μουσείο, **3)** Το Θησαυροφυλάκιο του Ιτς Καλέ, **4)** το Δημοτικό Μουσείο – Τζαμί Ασλάν, **5)** το Φετιχιέ Τζαμί, **6)** το Αρχοντικό Μίσιου, **7)** το Μουσείο Αλή Πασά και Επαναστατικής Περιόδου στο Νησί, **8)** το Λαογραφικό Μουσείο Κώστα Φρόντζου και **9)** το αρχοντικό Τζαβέλλα, που αναμένεται να ανοίξει σύντομα.

Στο κείμενο θα αναλυθούν οι αλλαγές στην ιδιότητα τους μέσα στα χρόνια, από την οικοδόμησή τους έως την σημερινή χρήση τους ως μουσεία. Ανάμεσα τους συμπεριλαμβάνονται κτίσματα που αρχικά κατασκευάστηκαν για να λειτουργήσουν είτε ως Τζαμιά, είτε ως αρχοντικές κατοικίες, είτε ως απλά κτήρια κάποιας άλλης χρήσεως. Ο βασικός συνδετικός κρίκος αναμεταξύ τους, είναι πως τα περισσότερα από αυτά τα οικοδομήματα θα μπορούσαν να είχαν ξεχαστεί, φθαρεί ή ακόμα και καταστραφεί (Όπως όντως έγινε, σε κάποιες περιπτώσεις) μέσα στην εγκατάλειψη. Εντούτοις, τους δόθηκε μία νέα ευκαιρία μέσω της αναστήλωσης και της επαναλειτουργίας τους, να αναδειχτούν και να φιλοξενήσουν μοναδικές συλλογές, πολύ σημαντικές για την τοπική κοινωνία και την ιστορία της.

1.2 Η ΕΠΑΝΑΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΩΣ ΜΟΥΣΕΙΑ

Η επανένταξη και εκ νέου χρήση των παλαιών κτηρίων στο σύγχρονο περιβάλλον, αποτελεί διαδικασία αμφιλεγόμενη στη σημερινή εποχή. Ωστόσο, σύμφωνα με το Χάρτη (Η Χάρτα) της Βενετίας, που αναγνωρίστηκε διεθνώς ήδη από το 1964 από το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS), κάθε Ιστορικό Μνημείο χρήζει αποκατάστασης και συντήρησης, όχι μόνο για τη διατήρηση της καλλιτεχνικής του αξίας, αλλά και λόγω της ιστορικής του σημασίας. Η Χάρτα της Βενετίας ουσιαστικά συμπλήρωνε και ενίσχυε σε διεθνές επίπεδο ένα υπάρχον καταστατικό που είχε ήδη συνταχθεί στην Αθήνα το 1931 από το Διεθνές Γραφείο Μουσείων.

Τόσο το πρώτο καταστατικό όσο και το δεύτερο ήταν και παραμένουν σεβαστά από την διεθνή επιστημονική κοινότητα του χώρου, ωστόσο η γραμμή που ακολουθούν έχει βρεθεί υπό κριτική στις επόμενες δεκαετίες. Συγκεκριμένα η απροθυμία να επιτρέψουν εργασίες αναστήλωσης ή ανακατασκευής σε φθαρμένα κτήρια/μνημεία, ως δείγματα «ψευδοιστορίας» αντιπαραθέτουν την θεωρία του «ιστορικού ντετερμινισμού» με αυτήν της «ζωντανής» (και εξελισσόμενης) αρχιτεκτονικής παράδοσης. Ενδεικτικά το άρθρο 9 του καταστατικού δηλώνει ότι οποιαδήποτε επισκευή ή προσθήκη σε ιστορικό κτήριο οφείλει να φέρει στάμπα σύγχρονης κατασκευής ως μέσο διαφοροποίησης με την παλαιότερη ως μέρος της οποίας χτίστηκε. Αυτή η ρήτρα συχνά ερμηνεύεται με έναν αντιφατικό για τον σκοπό της τρόπο από συντηρητές ως την οφειλή να είναι η προσθήκη με πιο «μοντερνιστικό» αρχιτεκτονικό ύφος ακριβώς για να υπάρχει εξαρχής αυτή η διαφοροποίηση. Φυσικά, ο βαθμός που ακολουθεί η υπηρεσία συντήρησης κάθε χώρας για τα κτίσματα της αυτόν τον γενικό κανόνα ποικίλλει, κάτι που οδηγεί σε ακόμα περισσότερες περιπλοκές στο θέμα και ανάγκη επανεξέτασης του καταστατικού.

Είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς την παραδοξότητα της παραπάνω απόφασης, όπως και την σημασία του ύφους της συντήρησης στο γεγονός ότι όπως είναι λογικό, κάθε παλαιό κτήριο, σε οποιαδήποτε περιοχή και αστικό περιβάλλον βρίσκεται, αποτελεί πλέον αναπόσπαστο στοιχείο του περιβάλλοντος αυτού και της εικόνας του. Ακόμα και όταν το ίδιο το κτίσμα δεν διαθέτει κάποια ιδιαίτερη "ομορφιά" με αισθητικούς όρους, είναι σχεδόν αδύνατο να αγνοηθεί από το ευρύ κοινό η

επιβλητική του παρουσία και ταυτόχρονα, το ιστορικό αποτύπωμα, που αφήνει για παράδειγμα, το Βυζαντινό μουσείο στο Ιτς Καλέ των Ιωαννίνων. Στην Ελλάδα η επαναλειτουργία τέτοιων κτισμάτων θεωρείται περισσότερο ως μία «πράξη σωτηρίας» για τα ίδια ως έργα αρχιτεκτονικής, ώστε τα παλαιά κτήρια να μην στέκονται μέσα στο αστικό τοπίο εγκαταλειμμένα και δίχως κάποια χρήση. Οι αλλαγές και προσθήκες που γίνονται σε αυτά κατά την μετατροπή τους σε μουσεία, είναι κατά κανόνα πολύ προσεκτικές και συντηρητικές, ειδικά καθότι μεγάλες τροποποιήσεις σαν αυτές που γίνονται για ανάλογους λόγους στα μνημεία του εξωτερικού, στην χώρα μας δεν είναι πάντα εφικτές. Παρ' ολ' αυτά, στην πόλη των Ιωαννίνων, βλέπουμε πως εκτός από τις τυπικές μετατροπές οικημάτων σε μουσεία, όπως αυτές των παλαιών αρχοντικών, απαντάται και το γεγονός της μετατροπής πρώην θρησκευτικών χώρων, συγκεκριμένα τζαμιών σε μουσεία, π.χ. το Τζαμί Ασλάν πασά, χωρίς όμως πάντα να καταργείται η προηγούμενη θρησκευτική τους ταυτότητα.

Σημαντικό επίσης μέρος του θέματος, είναι η διαφοροποίηση μεταξύ της χρήσης του κτηρίου, όταν μετατρέπεται σε μουσείο και της συλλογής που πλέον φιλοξενεί, σε δύο ξεχωριστές και ταυτόχρονα συνδεδεμένες φύσεις. Για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι απαραίτητη προϋπόθεση η έμφαση στην αρμόζουσα και ισότιμη προσοχή στο κτίριο και την συλλογή εντός αυτού κατά την ξενάγηση ή διαφήμιση του χώρου. Τόσο το ίδιο το κτίσμα -το κέλυφος- και η ιστορία του, όσο και τα εκθέματα που του ξαναδίνουν ζωή, είναι δέον να εκτίθενται ξεχωριστά, ακόμα και αν τα εν λόγω εκθέματα αλλοιώνουν αναγκαστικά την αυθεντική μορφή και χρήση του κτηρίου. Παρόλο που όλη αυτή η διαδικασία της αλλαγής πιθανόν να μην είναι αρεστή για ένα μέρος της κοινωνίας (Η του ακαδημαϊκού χώρου με βάση το προαναφερθέν καταστατικό της Βενετίας), υπάρχει αναμφισβήτητα και η θετική της πλευρά. Μέσω αυτής τα συχνά ξεχασμένα και ταλαιπωρημένα κτίσματα αναγεννιούνται, αναδεικνύοντας πλέον, όχι μόνο τη δική τους ιστορία, αλλά και τα εκθέματα των συλλογών που φιλοξενούν.

Ας σημειωθεί ακόμα, πως με αυτήν την εκ νέου συντήρηση και καλλωπισμό των κτηρίων, αλλάζει ταυτόχρονα και η εικόνα του αστικού περιβάλλοντος, αναιρώντας ως ένα βαθμό την εικόνα των παλαιών, ετοιμόρροπων οικοδομημάτων και την αίσθηση της παραμέλησης, αντικαθιστώντας την με αυτήν της ανανέωσης και

ανάδειξης των παλαιών αυτών «θησαυρών» της εκάστοτε πόλης. Όμως, πρέπει να τονιστεί, πως όλες οι εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης καθώς και όλες οι προσθήκες και μορφοποιήσεις των κτηρίων, οφείλουν να βασίζονται σε αναλυτικές και λεπτομερείς έρευνες και εκθέσεις που πραγματοποιούνται πριν την έναρξη των εργασιών στα κτήρια, σύμφωνα και με τη Χάρτα της Βενετία έτσι ώστε να τηρείται πάντοτε η αρχή της αντιστρεψιμότητας για πιθανή μελλοντική αναίρεση του αποτελέσματος.

1.3 ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Προκειμένου να γίνει καλύτερα κατανοητή όλη η διαδικασία της αναπαλαίωσης και αναπροσδιορισμού ενός ιστορικού κτηρίου ως μουσείο, οι παρακάτω διευκρινίσεις εννοιών είναι απαραίτητες:

- **Μουσείο:** Ορίζεται από το ICOM ως «μη κερδοσκοπικός, μόνιμος θεσμός στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, εκθέτει, την υλική και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της για λόγους εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας.».
- **ICOM (International Council of Museums):** Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων – 1990.
- **Χάρτα (Η Χάρτης) της Βενετίας:** Για την αποκατάσταση και τη συντήρηση μνημείων, υπογράφηκε κατά το δεύτερο Διεθνές Συμβούλιο Αρχιτεκτόνων, στη Βενετία τον Μάη του 1964. Αποτελεί ένα πλαίσιο αρχών θεωρίας και πράξης, για την Αποκατάσταση και Συντήρηση κάθε είδους Μνημείων.
- **Αναστήλωση:** Στη σημερινή εποχή, ο όρος χρησιμοποιείται για την υποδήλωση ειδικής επέμβασης, αποκατάσταση μνημείων στην αρχική τους θέση.
- **Μνημείο:** Ορισμός που έδωσε το **ICOMOS (International Council on Monuments and Sites):** "είναι κάθε ακίνητο που διακρίνεται για το αρχαιολογικό, ιστορικό, ή εθνογραφικό του ενδιαφέρον".
- **Αρχή της Αντιστρεψιμότητας:** Δυνατότητα επιστροφής στην κατάσταση στην οποία βρισκόταν το μνημείο πριν τις επεμβάσεις, με αποφυγή τομών και χρήσης ισχυρών υλικών.

- **Χρήση Εκ Νέου παλαιών Κτηρίων:** Αποτελεί διαδικασία διαδοχής χρήσεων των ανενεργών κτηρίων. Συνδέεται με την αποκατάσταση μνημείων. Αφορά κτήρια διαφορετικών περιόδων και χρήσεων, που μπορούν να αποτελέσουν πεδία δημιουργικής χρήσης εκ νέου για την κάλυψη νέων αναγκών της κοινωνίας. Τα κτίρια αυτά έχουν εξ ορισμού ιδιαίτερη ιστορική σημασία ως φορείς μνήμης και είναι επίσης θεμιτό να διατηρηθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΓΥΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

2.1 ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΓΥΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

Το Μουσείο Αργυροτεχνίας εγκαινιάστηκε το Σεπτέμβριο του 2016 στο Ιτς Καλέ του κάστρου των Ιωαννίνων, ενώ οι αναστηλωτικές εργασίες του χώρου είχαν ήδη ξεκινήσει από το 2012. Αποτελεί εγχείρημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος του Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) και η δημιουργία του εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» (ΕΠΑΝ) με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ και την Τράπεζα Πειραιώς. Σκοπός του Μουσείου είναι η διάσωση δειγμάτων και της γνώσης της ηπειρωτικής αργυροτεχνίας καθώς και η πληροφόρηση του κοινού σχετικά με την τεχνολογία της, αλλά και τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας στην οποία αυτή αναπτύχθηκε.

Είναι ένα θεματικό – τεχνολογικό μουσείο, εφόσον αναδεικνύει αυτή την προαναφερθείσα τεχνολογία της αργυροχρυσοχοΐας την προβιομηχανική περίοδο, στην περιοχή της Ηπείρου. Η έκθεση είναι αφιερωμένη στην μεταβυζαντινή περίοδο, από τον 15ο αιώνα και ύστερα, ενίοτε με αναφορές σε παλαιότερες περιόδους.

Εικόνα 1 – Το Μουσείο Αργυροτεχνίας – Πηγή: Ioannina Travel

2.2 Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΧΩΡΟΥ

Το Μουσείο Αργυροτεχνίας φιλοξενείται στον δυτικό προμαχώνα της νοτιοανατολικής ακρόπολης του κάστρου της πόλης, το δυτικό δηλαδή προεξέχον τμήμα της οχύρωσης του τείχους. Καταλαμβάνει και τα δύο επίπεδα του προμαχώνα και το κτίσμα των παλαιών μαγειριών, στο οποίο εφάπτεται και τον πύργο. Στο σύνολό του το μουσείο έχει εμβαδόν τα 700 τετραγωνικά μέτρα. Ο προμαχώνας που αποτελεί το μόνιμο χώρο της έκθεσης, διατηρεί το αρχικό πενταγωνικό του σχήμα, όπως ήταν σχεδιασμένος αρχικά. Οι τοίχοι στο σύνολο είναι κατασκευασμένοι από πέτρα, από ανέκαθεν το ανθεκτικότερο των υλικών. Εξαρχής στην διαδικασία της αναπαλαίωσης, η αρχιτεκτονική απόφαση ήταν στο μεγαλύτερο μέρος του κτηρίου να παραμείνει η πέτρα ακάλυπτη, εκφράζοντας έτσι την επιβλητικότητα και την παράδοση της εποχής του. Στη συνέχεια του προμαχώνα ακολουθεί το τμήμα, το οποίο κάποτε φιλοξενούσε τα παλαιά μαγειρεία. Έχει και εκεί διατηρηθεί το αρχικό του σχήμα ορθογωνίου παραλληλογράμμου, με χώρους με μεγάλο ύψος στο εσωτερικό του, που πια χρησιμοποιούνται ως αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, για διαλέξεις και περιοδικές εκθέσεις, πωλητήριο αναμνηστικών και καφέ. Τέλος, ο παλιός πύργος, βρίσκεται δίπλα στα Μαγειρεία και φιλοξενεί σήμερα τους χώρους υγιεινής.

Στο ισόγειο εμφανίζεται η έκθεση αφιερωμένη στην αργυροχοΐα, την ιστορία και την τεχνολογία της. Η πορεία της έκθεσης διαμορφώνεται από μία αυτόνομη κατασκευή από ανθεκτικό υλικό, η οποία αποτελεί προσθήκη στο αρχικό κατασκεύασμα και ελίσσεται μέσα στο ογκώδες πέτρινο κτίσμα, χωρίς να εφάπτεται σε αυτό. Οπτικά και υλικά μέσα, όπως αναπαραστάσεις, ενημερωτικές και επαναλαμβανόμενες ταινίες τεκμηρίωσης, multimedia, και λοιπό εποπτικό υλικό επιδεικνύουν στον επισκέπτη όλα τα στάδια της δημιουργίας αργυρών τεχνουργημάτων καθώς και τις διάφορες τεχνικές της κατασκευής αυτών. Το ύψος της έκθεσης διαφοροποιείται στον άνω όροφο, όπου βρίσκεται συλλογή αργυρών τεχνουργημάτων από τον 18^ο έως και τον 20^ο αιώνα σε κρεμαστές προθήκες. Κοσμήματα, ασημικά σκεύη, προσωπικά αντικείμενα, όπλα και πολεμική εξάρτηση

(όπως π.χ. παλάσκες) μεταξύ πολλών άλλων κομψοτεχνημάτων απαρτίζουν το σύνολο. Εκεί στεγάζεται και διαμορφωμένος χώρος για εκπαιδευτικά προγράμματα, όπως π.χ. αναφορές στην σύγχρονη αργυροχοΐα της περιοχής με τα ανάλογα δείγματα, καθώς επίσης και χώρος προσωπικού.

Η επαναλειτουργία και ανακαίνιση των κτηρίων αυτών ως ενιαίος μουσειακός χώρος, έγινε με πλήρεις αρχιτεκτονικές μελέτες, για την παρεμπόδιση της φθοράς τους από το χρόνο και την ανάδειξή τους σε ένα χρήσιμο και εκπαιδευτικό περιβάλλον. Βασικότερη εργασία στο εσωτερικό, ήταν η σταθεροποίηση των τοίχων και η καταπολέμηση της υγρασίας. Σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι η επιλογή του κτίσματος από το Υπουργείο Πολιτισμού και την Τράπεζα Πειραιώς, που συνέβαλε στη χρηματοδότηση δεν ήταν τυχαία, καθότι αυτές οι εγκαταστάσεις είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την καλλιτεχνική παράδοση της περιοχής και την εποχή της ακμής της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΤΟ BYZANTINO ΜΟΥΣΕΙΟ

3.1 ΤΟ BYZANTINO ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ

Το Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων ιδρύθηκε το 1995 με σκοπό τη διαφύλαξη και την ανάδειξη αντικειμένων της παλαιοχριστιανικής, βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου, τα οποία κατά καιρούς έχουν βρεθεί σε ανασκαφές της περιοχής της Ηπείρου. Το Μουσείο αποτελεί το κέντρο του πολιτιστικού χώρου της γνωστής ακρόπολης του Κάστρου των Ιωαννίνων, Ίτς Καλέ, όπου όχι μόνο αναδεικνύονται οι τέχνες και τα ιστορικά αντικείμενα, αλλά επίσης δίνεται η δυνατότητα οργάνωσης εκδηλώσεων, διαλέξεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το κοινό. Στο μουσείο διατίθενται επίσης εργαστήριο συντήρησης κεραμικής και ψηφιδωτών, χώρος ανασκαφικών ευρημάτων διαμορφωμένος στο υπόγειο, καθώς και μέρος περιοδικών εκθέσεων και πωλητηρίου.

Τα εκθέματα του μουσείου καλύπτουν την περίοδο από τον 4ο έως τον 19ο αιώνα μ.Χ. Η μόνιμη έκθεση εκτείνεται σε επτά αίθουσες του ισόγειου με τρεις εκθεσιακές ενότητες: Παλαιοχριστιανική, Βυζαντινή, Μεταβυζαντινή. Είναι πηγή γνώσης της ιστορίας και της τέχνης της Ηπείρου εκείνης της εποχής. Ανάμεσα στα εκθέματα περιλαμβάνονται Πρωτοχριστιανικά και Βυζαντινά γλυπτά, ευρήματα των εποχών εκείνων από ανασκαφές στην Άρτα, χειρόγραφα και παλαιές εκδόσεις έντυπων βιβλίων.

Στην πτέρυγα της Μεταβυζαντινής περιόδου συγκεκριμένα ανάμεσα στα κειμήλια που απαρτίζουν την συλλογή είναι:

Α) Μία τοιχογραφία από αρχοντικό των Ιωαννίνων που απεικονίζει την μάχη του Μεγάλου Κωνσταντίνου στη Μίλβια Γέφυρα (312 μ.Χ.) δια χειρός Αλέξανδρου Δήμηρη, τον 19ο αιώνα.

Β) Ένα μαρμάρινο θραύσμα τέμπλου, από την Γλυκή, διακοσμημένο με ανάγλυφες παραστάσεις πουλιών στην μπροστινή πλευρά και μοτίβα λουλουδιών σε αλληλοσυνδεόμενους κύκλους στην κάτω επιφάνεια από τα τέλη του 12^{ου} - αρχές 13^{ου} αιώνα.

Γ) Ένα εικόνισμα φιλοτεχνημένο από τον Κρητικό αγιογράφο Θεόδωρο Πουλάκη που απεικονίζει τον Άγιο Ιωάννη τον Βαπτιστή στην κεντρική παράσταση και σκηνές του βίου του στο πλαίσιο, με χρονολογία του ύστερου 17^{ου} αιώνα.

Δ) Ένα έντυπο βιβλίο, πρώτη έκδοση των Σχολιασμών στο έργο του Αριστοτέλη του Σιμπλίκιου (Νεοπλατωνιστής φιλόσοφος 490-560 Μ.Χ.), που χρονολογείται στο 1499, δια χειρός Ζαχαρία Καλλιέργη στο τυπογραφείο του Ν. Βλαστού στην Βενετία.

Ε) Γυάλινα πήλινα εικονίσματα από το ανατολικό αέτωμα της εκκλησίας του Αγίου Βασιλείου στην Άρτα. Ένα ζευγάρι εικόνων με τις παραστάσεις της Σταύρωσης και των Τριών Ιεραρχών που χρονολογούνται στον 14ο αιώνα.

Ζ) Ένα χειρόγραφο Ευαγγέλιο από τη Μονή Μολυβδοσκεπάστου με χρονολογία 1575. Η ασημένια διακόσμηση απεικονίζει τη Σταύρωση από τη μία πλευρά και την Κοίμηση της Θεοτόκου από την άλλη.

Η) Η αριστερή πόρτα από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου στο Πέραμα με παραστάσεις ενός αγγέλου, του Ευαγγελισμού και του Αποστόλου Πέτρου λαξευμένες σε ξύλο. Χρονολογείται στον 15ο αιώνα.

Θ) Ένα εικονίδιο που απεικονίζει την απαρχή της Αγίας Αικατερίνης. Στο κάτω μέρος, οι δωρητές απεικονίζονται με τη χειρονομία της δεήσεως (προσευχή). Στο πλαίσιο είναι διακριτή επιγραφή στα Ελληνικά, αναφέροντας την ημερομηνία 1688. Η τεχνοτροπία της εικόνας την καθιστά αναμφίβολα προϊόν δυτικού εργαστηρίου.

Ι) Ένας ασημένιος σταυρός δεμένος με συρματόσχοινα, με ξυλόγλυπτο πυρήνα, καλυμμένο με ασήμι. Στη βάση του, περιβάλλεται από δύο συμμετρικές σπειροειδείς κεραίες καλυμμένες με ελεφαντόδοντο. Φέρει την επιγραφή: *ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΙΕΡΕΩΣ 1800*.

Εικόνα 2 - Το Βυζαντινό Μουσείο - Πηγή: ipiroslike.gr

3.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ, Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο Αλβανός μουσουλμάνος Αλή Πασάς Τεπελενλής (1740-1822) αποτελεί μία ιδιαίτερη φυσιογνωμία μέσα στην Ελληνική ιστορία ιδιαίτερα της Ηπείρου και ακόμα πιο ιδιαίτερα των Ιωαννίνων. Ξεκινώντας από αρχηγός ληστών, κατάφερε να αναρριχηθεί σε υψηλό αξίωμα στην αυτοκρατορία χάρις στην υπέρμετρη φιλοδοξία του. Από το 1788, όταν διορίστηκε πασάς της πόλης (Για την ακρίβεια, κατέλαβε με τις δυνάμεις του δια της βίας το πασαλίκι, αναγκάζοντας ουσιαστικά την Υψηλή Πύλη να επισημοποιήσει την θέση του...) μέχρι τον θάνατο του το 1822 κατά την διάρκεια της Ελληνικής επανάστασης τα περισσότερα από τριάντα χρόνια που διοικούσε το πασαλίκι των Ιωαννίνων στιγμάτισαν την ιστορία της περιοχής τον 18^ο και 19^ο αιώνα περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο.

Αφενός, για τους χριστιανούς υπόδουλους του, Έλληνες, Αλβανούς και άλλους ήταν ο κύριος εκφραστής της Οθωμανικής τυραννίας στην περιοχή, με αρκετές θηριωδίες εις βάρος του πληθυσμού να του καταλογίζονται. Εντούτοις, το μόνο αληθινό «Οθωμανικό» του γνώρισμα ήταν η θρησκεία του, καθότι όχι μόνο ξεκάθαρα είχε Αλβανική εθνική συνείδηση (Και όχι «Τουρκική») αλλά επιπλέον είχε έντονες τάσεις απόσχισης από την αυτοκρατορία και δημιουργίας δικού του, ανεξάρτητου κράτους στην Ήπειρο και Αλβανία. Αφετέρου είναι γνωστό ότι έκανε σημαντικές προσπάθειες να προσεταιριστεί το Ελληνικό στοιχείο της επικράτειας του, τόσο γιατί αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος των υπηκόων του, όσο και επειδή ανάμεσα στους στόχους του ήταν να κάνει τα Ιωάννινα κόμβο εμπορίου στην περιοχή και ως γνωστόν, οι Έλληνες ήταν η κύρια εμπορική τάξη στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Γι

αυτόν τον λόγο και χρηματοδότησε την ανέγερση Ορθόδοξων εκκλησιών στην πόλη και ευνόησε με την πολιτική την ανάπτυξη της Ελληνικής βιοτεχνίας, των τεχνών, των γραμμάτων και φυσικά του εμπορίου. Ήταν στα χρόνια της διοίκησης του που επήλθε η μεγαλύτερη άνθιση της «Τουρκογιαννιώτικης» τέχνης που αναφέρεται παρακάτω. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα ακόμα επίπεδο της πολύπλοκης σχέσης του πασά με τον Ελληνισμό της Ηπείρου ήταν το ότι η γλώσσα της αυλής του ήταν τα Ελληνικά και ακόμα και η «Αλιπασιάδα» το έπος που γράφτηκε γι αυτόν από τον Χατζή Σεκρετή ήταν στα Ελληνικά.

Οπότε, είναι εύλογο το συμπέρασμα περί της ζωτικής σημασίας για την ιστορία της πόλης που κατέχει το Βυζαντινό Μουσείο, χτισμένο πάνω στα ερείπια του κεντρικού κτηρίου του Σεραγιού του Αλή Πασά. Όπως θα αναλυθεί περαιτέρω, λόγω διάφορων περιστάσεων ανά τα χρόνια άλλαξε πολλές φορές η χρήση του, αφού μετά την καταστροφή του Σεραγιού, στη θέση του είχε χτιστεί το Βασιλικό Περίπτερο, μέχρι περίπου το 1960, οπότε και το κτίσμα απέκτησε την τελική του μορφή, για την επαναλειτουργία του ως Βυζαντινό Μουσείο μέχρι και σήμερα.

3.2.1 Σεράι του Αλή Πασά

Το σεράι του Αλή Πασά στο Ίτς Καλέ του Κάστρου είναι ένα από τα δύο μεγαλόπρεπα παλάτια του ηγεμόνα στην πόλη των Ιωαννίνων. Οι εργασίες οικοδόμησής του ξεκίνησαν περίπου το 1788 μ.Χ. Σύμφωνα με την ιστορία, ο πασάς, για την ανέγερση του σεραγιού, δεν δίστασε να διαλύσει ολόκληρη τη συνοικία «Τζελαλή» εξαφανίζοντας τις κατοικίες των πολιτών που βρίσκονταν εκεί. Το αποτέλεσμα ωστόσο ήταν εντυπωσιακό. Πηγές αναφέρουν τη δημιουργία πολυτελών διαμερισμάτων του ίδιου του πασά, των γιων του, του χαρεμιού του και μια σειρά από στρατιωτικά κτήρια. Οι έρευνες μέσω ανασκαφών που έγιναν κατά καιρούς, αναφέρουν πως στη βόρεια πλευρά του κτηρίου βρισκόταν ο ανδρώνας (Selamlık στα Τουρκικά) και στη νότια πλευρά, το χαρέμι. Άλλα κτήρια που απάρτιζαν το συγκρότημα του σεραγιού αποτελούταν με λουτρά, αίθρια, αυλές και κήπους.

Ο Άγγλος περιηγητής Edward Leitch, περιγράφει το σεράι ως ένα παλάτι, που ξεπερνάει σχεδόν σε ομορφιά, μέχρι και εκείνο του ίδιου του Σουλτάνου. Στολισμένο εσωτερικά με πανάκριβα χαλιά, αντικείμενα και έπιπλα φερμένα από το εξωτερικό. Ο

Leitch, ακολουθώντας το «ρεύμα» και πολλών άλλων ιστορικών και περιηγητών επί του θέματος περιγράφει την αίθουσα ακροάσεων ως ιδιαίτερα επιβλητική και καλαίσθητη. Ο επίσης Άγγλος Holland, αναφέρει ότι στους τοίχους και στα κοιλώματα της αίθουσας κρέμονταν όπλα εξαιρετικής αξίας, κατασκευασμένα από χρυσάφι και πολύτιμους λίθους, καθώς και έργα ζωγραφικής που έφταναν έως την οροφή. Ο Holland μιλάει ακόμα και για την αίθουσα αναμονής του σεραγιού, με την εκπληκτική θέα στη λίμνη και στα βουνά και τους ζωγραφισμένους τοίχους. Φυσικά, δεν ήταν τυχαία η επιλογή να χτιστεί στο συγκεκριμένο ύψωμα. Η θέση του παρείχε στον πασά έλεγχο και θέα σε ολόκληρη την πόλη και την ευρύτερη περιοχή.

Μετά το θάνατο του Πασά το 1822, το Σεράϊ συνέχισε τη λειτουργία του ως κέντρο διοίκησης των Οθωμανών στα Ιωάννινα, παρά τις μεγάλες φθορές που υπέστη από την πολιορκία των σουλτανικών στρατευμάτων. Το 1870 ωστόσο, μία πυρκαγιά το κατέστρεψε σχεδόν ολοσχερώς, με αποτέλεσμα το νέο διοικητήριο να στεγαστεί στο σημερινό Δημαρχείο της πόλης. Στη θέση του σεραγιού ανεγέρθη ένα στρατιωτικό νοσοκομείο, φέρνοντας τεράστιες αλλαγές στο χώρο της ακρόπολης, ένας ακόμα παράγοντας που οδήγησε αργότερα στην απόφαση της αναστήλωσης του Σεραγιού ως μουσείο.

3.2.2 Στρατιωτικό Νοσοκομείο «Άγιοι Ανάργυροι»

Το νοσοκομείο παρέμεινε στην διαχείριση των Οθωμανών μέχρι το 1914. Με την απελευθέρωση της πόλης από τον τουρκικό ζυγό κατά τον Α Βαλκανικό πόλεμο, το κτήριο πέρασε στη δικαιοδοσία του ελληνικού στρατού, οπότε και μετονομάστηκε επίσημα στο Γενικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων, γνωστό και με το όνομα «Άγιοι Ανάργυροι». Το κτήριο αποδείχτηκε εξαιρετικά χρήσιμο ως νοσοκομείο, ειδικά κατά την περίοδο της Ισπανικής γρίπης και του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η επιτυχία του αυτή ωστόσο θεωρείται ότι οφείλεται στην ύπαρξη επί του Ίτς Καλέ των υπόλοιπων γειτονικών του κτηρίων, τα οποία χρησίμευσαν ως βοηθητικοί χώροι, όπως για παράδειγμα το Φετιχιέ Τζαμί που εκείνη την περίοδο μετατράπηκε σε φαρμακείο.

Το νοσοκομείο αποδείχτηκε και ιδιαίτερα ανθεκτικό ως κτήριο και ίδρυμα. Την ίδια χρονιά της ίδρυσης του, το νοσοκομείο βομβαρδίστηκε. Ως αποτέλεσμα, οι βασικές εγκαταστάσεις του μεταφέρθηκαν στη Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία,

ενώ το παλιό κτίσμα στο λόφο, σχεδόν κατεστραμμένο ξανά, χρησιμοποιήθηκε σαν παράρτημα αυτή τη φορά. Το 1942, οι Γερμανοί εκκένωσαν το κτήριο του Ίτς Καλέ, οπότε και παρέμεινε ερημωμένο χωρίς καμία χρήση, έως τα τέλη της δεκαετίας του 1950, και συγκεκριμένα, το 1958, οπότε και επαναλειτούργησε ως Βασιλικό Περίπτερο, αυτή τη φορά.

Εικόνα 3 - Στρατιωτικό Νοσοκομείο - Πηγή: zsgiannina.gr

3.2.3 Βασιλικό Περίπτερο

Το εν λόγω Βασιλικό Περίπτερο, ήταν το όνομα για το νέο θέρετρο της Ελληνικής βασιλικής οικογένειας. Η ανέγερσή του έγινε υπό την επίβλεψη του αρχιτέκτονα Αλεξάνδρου Μπαλτατζή. Η όλη επιχείρηση είναι γνωστό πως έγινε με βάση τον στόχο της δημοτικής αρχής της πόλης, Γρηγόριου Σακκά, να εξασφαλίσει συχνότερες επισκέψεις του βασιλιά στα Ιωάννινα (Και συνεπώς, την ανάλογη αύξηση σε γόητρο και άλλα οφέλη για την πόλη). Η πλούσια θέα της θέσης εντός του φρουρίου όπου μέχρι πρότινος δέσποζε το νοσοκομείο καθόρισε και πάλι εκ των προτέρων την επιλογή. Το Περίπτερο – θέρετρο ήταν έτοιμο μέχρι το 1960. Το σύντομο διάστημα της οικοδόμησης του ήταν λόγω της επιλογής του ίδιου του βασιλιά Παύλου Α' που είχε ορίσει το οικοδόμημα να γίνει ένα σχετικά ταπεινό κτήριο, σε σχέση με την υπερβολική χλιδή του στην αρχική του μορφή ως Σεράι. Το 1978, το κτήριο παραχωρήθηκε από τον Ελληνικό στρατό στο Υπουργείο Πολιτισμού. Αρκετά χρόνια μετά, το 1995 εγκαινιάστηκε εκεί, το Βυζαντινό Μουσείο της πόλης όπως συνεχίζει μέχρι και σήμερα, με τα γραφεία της 8ης Εφορείας Αρχαιοτήτων να φιλοξενούνται στον επάνω όροφο.

3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρά τα δεινά που υπέστη όλα αυτά τα χρόνια το συγκεκριμένο κτήριο, οι συνεχείς αλλαγές στη χρήση του, φανερώνουν μία ανάγκη της κοινωνίας για εύρεση λειτουργικών χώρων, όπως ένα νοσοκομείο ή ένα μουσείο. Το γεγονός ότι στην εγκαθίδρυση του δευτέρου δόθηκε εξίσου μεγάλη σημασία με το πρώτο, παρά την διαφορά στην αμεσότητα της χρήσης μεταξύ των δύο για την τοπική κοινωνία, δείχνει την σημασία που κατέχει το ίδρυμα για την κοινωνία αυτή. Το γεγονός ότι ήταν κάποτε η κατοικία ενός ανθρώπου που σημάδεψε ανεξίτηλα την ιστορία της πόλης, του Αλή-Πασά, ενισχύει ακόμα περισσότερο την άποψη αυτή. Ακόμα και η επαναλειτουργία του σε κάτι σχετικά «απόμακρο» από το ευρύ κοινό, όπως ένα θέρετρο – παλάτι του βασιλιά, αν μη τι άλλο, προώθησε το ίδιο το κτίσμα να αναπαλαιωθεί, να αναστηλωθεί και να αποφύγει οριστικά την ερήμωση και την ανεπανόρθωτη φθορά που αυτή προκαλεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΤΟ «ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ»

4.1 ΤΟ «ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ» ΣΗΜΕΡΑ

Το «Θησαυροφυλάκιο» των Ιωαννίνων βρίσκεται στο κέντρο του λόφου Ιτς Καλέ. Τα εισαγωγικά στο όνομα του οφείλονται στο γεγονός ότι δεν έχει σωθεί κάποια απτή απόδειξη της χρήσεως του κτίσματος για αυτόν τον σκοπό και η μόνη αναφορά είναι στην προφορική παράδοση. Είναι χτισμένο δίπλα στα ερείπια του συγκροτήματος του Σεραγιού του Ασλάν Πασά, του οποίου αρχικά αποτελούσε μέρος του. Εφάπτεται επίσης στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων, που βρίσκεται σήμερα στο λόφο. Το 1989, η 8η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ανέλαβε να το αναστηλώσει για ένα χρόνο περίπου. Από το 1990 και μετά λειτουργεί ως μουσειακός χώρος. Όπως και με το Μουσείο Αργυροτεχνίας το κτήριο στεγάζει και αυτό μόνιμη έκθεση της περίφημης Γιαννιώτικης παραδοσιακής τέχνης, κυρίως της μεταβυζαντινής περιόδου.

Εντός του κτίσματος περιλαμβάνονται τρεις συλλογές αργυρών αντικειμένων. Η πρώτη αποτελεί δωρεά του αρχιεπίσκοπου Σπυρίδωνος (1873-1956), η δεύτερη του Κωνσταντίνου Ιωαννίδη, ο ίδιος γόνος γνωστής οικογενείας αργυροχόων, ενώ η τρίτη περιλαμβάνει πολυτελή κοσμήματα, δωρεά της Τιτίκας Βελλή – Δογορίτη. Ανάμεσα στην ποικιλία των εκθεμάτων ο επισκέπτης θα συναντήσει καθημερινά αλλά και εκκλησιαστικά αντικείμενα του 18ου – 19ου αιώνα, όπως, ασημένια σκαλιστά κουτιά, λειψανοθήκες, δισκοπότηρα, κοσμήματα και σταυρούς, όλα λαξευμένα με τις ειδικές τεχνικές δημιουργίας και διακόσμησης της εποχής όπως την έκτυπη, χυτή, σμάλτα κτλ για τις οποίες επίσης εκτίθενται αρχεία με πληροφορίες στην έκθεση.

Στο μουσείο μπορεί επίσης κανείς, να παρακολουθήσει την αναπαράσταση ενός εργαστηρίου αργυροτεχνίας, ένα επίτευγμα του Σωματείου Ασημουργών Ιωαννίνων: “η Γιαννιώτικη Τέχνη”. Η δημιουργία του χώρου ήταν μία πρωτοβουλία ανάδειξης των τεχνικών δημιουργίας και του περιβάλλοντος εργασίας των γιαννιωτών

αργυροχόων στο παρελθόν, ένα εξαιρετικό συμπλήρωμα της επαφής με την κυρίως συλλογή του κτηρίου.

4.2 ΤΟ «ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ» ΩΣ ΚΤΗΡΙΟ

4.2.1 Αρχική χρήση και η διατήρηση της αρχιτεκτονικής του κτηρίου

Το «Θησαυροφυλάκιο» της ακρόπολης του Ιτς Καλέ, είναι ένα απλό και συνάμα καλοδιατηρημένο κτήριο, του οποίου η παράδοση θέλει τον αρχικό σκοπό να ήταν ως μέρος φύλαξης τμήματος της τεράστιας (Κυρίως μέσω φορολογίας) συσσωρευμένης περιουσίας του Αλή Πασά. Μετά τον θάνατο του Πασά και την μετέπειτα παρακμή του ευρύτερου συγκροτήματος του Σεραγιού το θησαυροφυλάκιο είχε υποστεί και αυτό ανάλογη μοίρα μέχρι την αναστήλωση του το 1989. Ως κτίσμα, το Θησαυροφυλάκιο διατηρείται έως σήμερα, σύμφωνα με το αρχικό του αρχιτεκτονικό σχέδιο με ορθογώνιο σχήμα αποτελούμενο από δύο επιμήκεις χώρους, χάρις στην ύπαρξη μίας πεσσοστοιχίας αποτελούμενης από τρεις πεσσούς στο εσωτερικό του. Στην πρόσοψη του κτηρίου, υπάρχει ανάγλυφη σε πέτρα, υπογραφή με το όνομα, πιθανολογείται, του αρχικού του αρχιτέκτονα. Εσωτερικά, οι στέγες των δύο χώρων στηρίζονται σε καμάρες. Στη νότια πλευρά υπάρχει στον τοίχο θολωτό, σφραγισμένο άνοιγμα, το οποίο πιθανότατα κάποτε οδηγούσε στο διπλανό χώρο, όπου και στεγάζεται και ο ναός των Αγίων Αναργύρων, όπως διαμορφώθηκε τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων το 1914.

Εικόνα 4 - Το Θησαυροφυλάκιο - Πηγή: Ioannina Travel

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ – ΤΖΑΜΙ ΑΣΛΑΝ

5.1 ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Το Δημοτικό Εθνογραφικό Μουσείο Ιωαννίνων βρίσκεται επίσης μέσα στο Κάστρο στην κατά την παράδοση παλιά θέση του ναού του Αγίου Ιωάννη στην Βυζαντινή εποχή και αργότερα του Τζαμιού Ασλάν Πασά. Ο χώρος φιλοξενεί τρεις συλλογές: χριστιανική, εβραϊκή και μουσουλμανική, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τις τρεις αυτές κοινότητες που συνυπήρχαν στον χώρο του κάστρου για αιώνες. Οι συλλογές αποτελούνται από διάφορα αντικείμενα του 18^{ου}, 19^{ου} και 20ου αιώνα, όπως σκεύη της καθημερινότητας, διακοσμητικά τεχνουργήματα από πολύτιμα μέταλλα και πορσελάνες, τις χαρακτηριστικές φορεσιές της εποχής της τουρκοκρατίας και όπλα. Πιο συγκεκριμένα, η μουσουλμανική συλλογή που εκτίθεται και στο μεγαλύτερο μέρος του χώρου περιέχει υφάσματα, έπιπλα και ξύλινα και μπρούτζινα σκεύη της εποχής του Αλή Πασά, καθώς και μουσουλμανικά βιβλία. Στη χριστιανική συλλογή υπάρχουν, μεταξύ άλλων, κυρίως ασημένια εκκλησιαστικά σκεύη, ενδυμασίες και εκκλησιαστικά βιβλία. Τέλος στην εβραϊκή συλλογή περιλαμβάνονται, επίσης φορεσιές, αντικείμενα, ακόμα και ολόκληρα παραπετάσματα του κτηρίου της παλιάς εβραϊκής συναγωγής του Κάστρου.

Το μουσείο διαθέτει επίσης και πλούσιο φωτογραφικό υλικό για την απόλαυση των επισκεπτών, καθώς επίσης και μία μικρή συλλογή αντικειμένων από την περίοδο της απελευθέρωσης των Ιωαννίνων, το 1912 – 1913. Όπως και με το προαναφερθέν «Θησαυροφυλάκιο», όλα τα εκθέματα του χώρου είναι δωρεές επιφανών οικογενειών.

Εικόνα 5 - Τζαμί Ασλάν - Πηγή: MAXMAG

Εικόνα 6 - Δημοτικό Μουσείο - Πηγή: gnoristetinellada.gr

5.2 ΤΖΑΜΙ ΑΣΛΑΝ ΠΑΣΑ

5.2.1 Ιστορικά Στοιχεία του Τζαμιού

Όπως και με μερικά ανάλογα κτίσματα της πόλης, το κτήριο του Δημοτικού Μουσείου Ιωαννίνων ξεκίνησε την ύπαρξη του ως Τζαμί του Αλή (Ασλάν) Πασά των Ιωαννίνων.

Με την κατάκτηση των Ιωαννίνων από τους Οθωμανούς το 1430 μ.Χ., η πρώτη και πιο ριζική αλλαγή στον τόπο ήταν μία προσπάθεια σταδιακής εξάλειψης των χριστιανικών και βυζαντινών στοιχείων της πόλης, η οποία μέχρι τότε περιοριζόταν εντός των τειχών του Κάστρου. Επιπλέον τέτοιες προσπάθειες ακολούθησαν και τους επόμενους αιώνες. Το 1618 (κατά πάσα πιθανότητα) ανεγέρθη το τέμενος του Ασλάν Πασά, στη βόρεια χερσόνησο της πόλης επί της λίμνης Παμβώτιδας. Όπως θα δούμε παρακάτω και με το Φετιχέ Τζαμί, η θέση του εκτός από αισθητική και στρατιωτική αξία, φαίνεται να επιλέχθηκε και ως μία καθυστερημένη «υπενθύμιση» στους εναπομείναντες χριστιανούς της περιοχής, για την «νέα» τάξη πραγμάτων, καθότι το Τζαμί χτίστηκε πάνω στα ερείπια του ναού του Αγίου Ιωάννη που είχε καταστραφεί κατά την αποτυχημένη εξέγερση του Διονύσιου του «Σκυλόσοφου» (1541-1611) μόλις λίγα χρόνια πριν το 1611. Εκεί όπου παλαιότερα στεκόταν το βυζαντινό κέντρο της πόλης, τώρα δέσποζε ένα από τα μεγαλύτερα οθωμανικά σύμβολα, επιδεικνύοντας την κυριαρχία τους στην περιοχή. Μία θεωρητικά «ακλόνητη» βάση της αυτοκρατορίας, που θα εκμεταλλευόταν δεόντως αργότερα και ο αυτονομιστής Αλή Πασάς. Εκτός από τον κατεδαφισμένο ναό και η πόλη εντός των τειχών του Κάστρου φαίνεται πως είχε ήδη παρακμάσει από το 1611, όταν μετά την αποτυχία της εξέγερσης, οι Οθωμανοί αφαίρεσαν από τους κατοίκους μέχρι και τα σχετικά προνόμια που τους είχαν παραχωρηθεί το 1430. Με τη φυγή και εγκατάσταση πλέον των περισσότερων κατοίκων στα προάστια, εκτός του κάστρου, που τότε αποτελούσαν την αρχή της σημερινής πόλης, λίγοι χριστιανοί πολίτες έμειναν εντός των τειχών, ίσως και για την ακέραη διατήρηση της πίστη τους.

5.2.2 Αρχιτεκτονική του Τζαμιού

Όπως και τα περισσότερα από τα πιο σημαντικά αντίστοιχα κτίσματα στον ισλαμικό κόσμο το Τζαμί Ασλάν Πασά του Α΄ δημιουργήθηκε για να αποτελέσει όχι μόνο θρησκευτικό, αλλά και εκπαιδευτικό και διοικητικό κέντρο – σύμβολο. Καθότι ήταν και το πρώτο του είδους του στην πόλη, η κατασκευή του ήταν μία ριζική αλλαγή στα υπάρχοντα πολεοδομικά δεδομένα της περιοχής, με την πλαισίωσή του από μεγάλο σύνολο κτηρίων. Αυτά ήταν τα κτίσματα των μαγειρείων, του ιεροδιδασκαλείου (μεντρεσέ), του μασωλείου, της βιβλιοθήκης και του πτωχοκομείου, που εκτός των άλλων, του προσέδιδε και κοινωνικό χαρακτήρα.

Το κυρίως τέμενος, που πλέον φιλοξενεί το μουσείο στο οποίο αναφερόμαστε, αποτελείται από την τετράγωνη αίθουσα προσευχής, εσωτερικών διαστάσεων 9,5 X 9,5 μέτρα. Καλύπτεται από ημισφαιρικό θόλο με υψηλό «τύμπανο», στηριζόμενο στους περιμετρικούς τοίχους. Εξωτερικά περιβάλλεται από ευρύ προστώο στη δυτική πλευρά και από στοές στις άλλες τρεις πλευρές του. Το προστώο στηρίζεται σε κίονες οι οποίοι προέρχονται από κάποιο παλαιότερο βυζαντινό ή παλαιοχριστιανικό κτίσμα, αγνώστων λοιπών στοιχείων. Τόσο το ίδιο το προστώο όσο και οι στοές αρχικά ήταν ανοιχτές από σκεπή, αλλά σήμερα καλύπτονται στο σύνολό τους από ξύλινη στέγη με μεγάλα παράθυρα στο πάνω μέρος της. Όλα είναι επίσης χτισμένα σύμφωνα με το σύστημα των ισλαμικών τόξων, τα οποία ενώνουν τις κολώνες τους με την κύρια αίθουσα. Επιπλέον, στην νότια στοά βρίσκονται βαθιές κόγχες σε σχήμα καμάρας, με εναλλαγή λίθων και πλίνθων στην όψη των τόξων τους. Εκεί φιλοξενούνται κτιστοί λουτήρες πάλαι ποτέ προς χρήση από τους εισερχόμενους μωαμεθανούς πιστούς.

Η κύρια είσοδος του τζαμιού βρίσκεται στη δυτική πλευρά της αίθουσας και τονίζεται από ένα μικρό ξύλινο στέγαστρο, βασισμένο σε δύο κυλινδρικούς λίθινους κίονες. Στη νοτιοδυτική γωνία της κυρίως αίθουσας του τεμένους δεσπόζει ο μιναρές. Με ύψος περίπου στα 12 μέτρα, διάμετρο 1,68 μέτρα στην βάση του, καταλήγει σε έναν θόλο με σχήμα οκτάγωνης πυραμίδας. Η είσοδος του μιναρέ, στην οποία αναγράφονται ρητά από το Κοράνι, βρίσκεται στο ισόγειο της αίθουσας. Το προαναφερθέν “τύμπανο” της κύριας αίθουσας εξωτερικά, στην κατώτερη ζώνη του είναι τετράγωνο, ενώ ανώτερα εξελίσσεται σε οκτάγωνο σχήμα που καταλήγει σε θόλο, ακολουθώντας την τυπική για την περιοχή και την εποχή, οικοδομική διάταξη. Ο θόλος συμπληρώνεται με διακοσμητικά τόξα στην εξωτερική του πλευρά. Για τον

φωτισμό του τυμπάνου και της αίθουσας προσευχής εν γένει σε κάθε τοίχο υπάρχουν οκτώ παράθυρα σε δύο σειρές, διακοσμημένα με γραπτές παραστάσεις. Στην ανατολική πλευρά, όπου υπάρχει το μιχράμπ ή κόγχη προσευχής φαίνεται ανάλογη διακόσμηση αποτελούμενη από «σταλακτίτες», δηλαδή πολυεδρικές επιφάνειες με γραπτό διάκοσμο. Αντίστοιχος γύψινος γλυπτός διάκοσμος στολίζει και το μέτωπο του μιχράμπ, καθώς και τις πλευρές του μινμπάρ (κτιστός άμβωνας) και τις γωνιαίες κόγχες. Επιπλέον, περίτεχνη διακόσμηση καλύπτει κυκλικά και την περιφέρεια του κέντρου του θόλου, ενώ τη βάση του διατρέχει γραπτή ζώνη, επίσης με ρητά του Κορανίου, διακοσμημένη με γύψινους «σταλακτίτες» όπως στην κόγχη προσευχής.

Τέλος, εσωτερικά του κεντρικού αυτού τεμένους, στη δυτική του πλευρά υπάρχει ένα ξύλινο πατάρι – ένα είδος εσωτερικού προστώου – στηριζόμενο σε δύο κολώνες, οι οποίες συνδέονται με διακοσμητικά ισλαμικά τόξα. Το μεγαλύτερο μέρος του ο εξοπλισμού του ιδρύματος, όπως τα παλιά καντήλια και ένα μέρος των αντικειμένων των λειτουργιών, διατηρούνται έως σήμερα σχεδόν ανέπαφα, όπως και οι προαναφερθέντες εσωτερικοί γραπτοί διάκοσμοι.

5.2.3 Συντήρηση του κτηρίου

Για τη συντήρηση του κτηρίου χρειάστηκαν αρκετές μακροχρόνιες επισκευές κατά τον 19ο αιώνα. Στα πλαίσια των επισκευών συγκαταλέγονται αρχικά οι επιδιορθώσεις στο μιναρέ, καθότι συχνά μέσα στα χρόνια το κτίσμα πληγόταν από κεραυνούς. Ενδεικτικά αναφέρονται τα έτη 1841, 1873, 1875 και 1892, οπότε και έγινε η τοποθέτηση αλεξικέραυνου ως προσπάθεια αποτροπής περεταίρω φθορών. Το 1930, την χρονιά που το Τζαμί ξεκίνησε να λειτουργεί ως Δημοτικό μουσείο, έγιναν περαιτέρω επεμβάσεις αναστήλωσης. Συγκεκριμένα, αντικαταστάσεις της στέγης, του θόλου και των εδράνων, που του έδωσαν τη σημερινή του μορφή. Την ίδια περίοδο η κυρίως αίθουσα αναδιαμορφώθηκε ελάχιστα, σύμφωνα με τις ανάγκες του νεοϊδρυθέντος μουσείου, ώστε να μπορέσει να φιλοξενήσει τις λαογραφικές συλλογές των τριών θρησκευτικών - εθνικών κοινοτήτων που προαναφέρθηκαν και να υπηρετήσει το νέο της σκοπό. Το 1945 έγινε μία ακόμα απαραίτητη αναστήλωση στο τέμενος, η επισκευή της στέγης του, που είχε γκρεμιστεί όταν είχε χτυπηθεί πρόσφατα, σχεδόν αναπόφευκτα θα έλεγε κανείς, για άλλη μία φορά από κακοκαιρία. Μέχρι το 1950 έγιναν περεταίρω εργασίες βαψίματος, καθώς και διάφορες άλλες

μικροεπισκευές,. Από το 1960 και ύστερα, ξεκίνησαν οι προσπάθειες για τη σωστότερη λειτουργία του ως μουσείο από την Εφορεία Αρχαιοτήτων και την Αρχαιολογική Υπηρεσία της πόλης. Ήταν χάρη σε αυτό το ενδιαφέρον της Υπηρεσίας, που ανακατασκευάστηκε και η είσοδος της κεντρικής αίθουσας προσευχής το 1963. Τις επόμενες χρονιές έγιναν εργασίες συντήρησης και στα υπόλοιπα κτήρια του συγκροτήματος.

Ωστόσο, οι κατ' ανάγκην παρεμβάσεις στο κεντρικό κτήριο δε σταμάτησαν εκεί, καθότι δε σταμάτησαν ούτε οι καταστροφές του. Το 1985 μετά το (σχεδόν «καθιερωμένο» πλέον σε αυτό το κτίριο) χτύπημα κεραυνού στη δυτική πλευρά του τεμένους, προκλήθηκαν μεγάλες ζημιές. Ο Δήμος Ιωαννίνων ανέλαβε να επιδιορθώσει, με άδεια του Υπουργείου, τη στέγη των προστώων και τον κεντρικό θόλο και επιπλέον, υπό τις προφανείς πλέον αυτές συνθήκες, συντάχθηκε μία μελέτη τακτικής μουσειολογικής συντήρησης. Ακολούθησαν επιπλέον εργασίες αποκαταστάσεων κυρίως στο εσωτερικό, αλλά και στο εξωτερικό, με τη χρήση νέων υλικών και εξελιγμένων τεχνικών, χωρίς όμως να παραμορφωθεί η παραδοσιακή εικόνα του Τζαμιού και του περιβάλλοντός του.

Το Ασλάν Τζαμί αποτελεί πλέον μοναδικό μνημείο και σημείο αναφοράς στα Ιωάννινα, καθότι θεωρείται και το πιο καλοδιατηρημένο τζαμί της πόλης, χάρη στις προσπάθειες των φορέων και στην άρνησή τους να εγκαταλείψουν αυτό το παλιό, επανειλημμένα ταλαιπωρημένο, παραδοσιακό κτήριο. Η αμφιλεγόμενη ιστορία του κτηρίου δεν αποτέλεσε αποτρεπτικό παράγοντα για την μετατροπή του λατρευτικού χώρου του τζαμιού, σε μουσείο. Σε καμία περίπτωση δεν θεωρήθηκε λανθασμένη η κίνηση αυτή εκ μέρους της πόλεως καθότι στο συγκεκριμένο Δημοτικό μουσείο οι συλλογές παρουσιάζουν και συντηρούν κειμήλια και της μουσουλμανικής κοινωνίας και παράδοσης. Ακόμα, το τέμενος, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, έχει διατηρηθεί σχεδόν ανέπαφο στην αρχική του μορφή, δείχνοντας φανερά στον επισκέπτη το λόγο για τον οποίο είχε κατασκευαστεί αρχικά. Έτσι, ο μουσουλμανικός θρησκευτικός του χαρακτήρας έχει διατηρηθεί σε ένα σημαντικό βαθμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΤΟ ΦΕΤΙΧΙΕ ΤΖΑΜΙ

6.1 Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΤΖΑΜΙΟΥ ΩΣ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΗΜΕΡΑ

Όπως και το Τζαμί Ασλάν Πασά, το Φετιχιέ Τζαμί αποτελεί ακόμα ένα δείγμα πρώην ισλαμικού τεμένους, το οποίο επαναλειτουργεί ως μουσειακός χώρος σήμερα, εντός των τειχών του Κάστρου των Ιωαννίνων. Στο εσωτερικό του πλέον, ύστερα από τις ανάλογες μουσειακές επεμβάσεις, φιλοξενείται συλλογή, η οποία αφορά το ίδιο το μνημείο, ολόκληρο το Κάστρο, και τη ζωή κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας. Η έκθεση είναι χωρισμένη σε τρεις ενότητες: 1) η πόλη κατά τη διάρκεια του οθωμανικού ζυγού, 2) το Κάστρο των Ιωαννίνων και 3) Αλή Πασάς: ιστορία και μύθος. Στη συγκεκριμένη προσωπικότητα άλλωστε, όφειλε το κτήριο την αναμόρφωση και την ανάδειξή του σε κύριο Τζαμί του σεραγιού, στο λόφο του Ιτς Καλέ.

6.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Το Φετιχιέ Τζαμί, δηλαδή «τέμενος της κατάκτησης», είναι χτισμένο στο ψηλότερο και πιο ανατολικό σημείο της ακρόπολης, αρκετά κοντά στο προαναφερθέν Βυζαντινό Μουσείο/πρώην σεράϊ. Η παράδοση αναφέρει πως στη θέση του αρχικά υπήρχε η βυζαντινή μητρόπολη της πόλης, ο ναός του Ταξιάρχη Μιχαήλ. Με την υποταγή της πόλης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία τον 15^ο αιώνα, στο σημείο αυτό επί της ορθόδοξης εκκλησίας, χτίστηκε στην αρχή το πρώτο αυτό μουσουλμανικό μετζίτ (ίδρυμα), το πρώτο σύμβολο του νέου καθεστώτος της πόλης και γι' αυτό πήρε και την ονομασία Φετιχιέ. Τρεις αιώνες αργότερα, ο Τζαλαλή Πασάς, φρόντισε για την ανακατασκευή του σε ένα κανονικό και μεγαλοπρεπές τζαμί. Σύμφωνα με τον Οθωμανό περιηγητή της εποχής Εβλιά Τσελεμπί (1611-1682), όπως αναφέρει με την επίσκεψη του στην πόλη το 1670, επρόκειτο για ένα μολυβδοσκεπαστο τέμενος, με

οροφή σε σχήμα καμάρας και με πέτρινο μιναρέ που έφτανε ως τον ουρανό με πλάτος «60 πόδια και μήκος εκατό». Δεν υπάρχουν πολλά ιστορικά στοιχεία σχετικά με αυτήν την πρώτη ανακαίνιση αλλά η ανακατασκευή φαίνεται να ολοκληρώθηκε γύρω στο 1770 και το κτήριο αποτέλεσε το θρησκευτικό και πολιτιστικό πυρήνα της περιοχής της ακρόπολης και του κάστρου. Το 1795 ο Αλή Πασάς, αποφάσισε την περαιτέρω ανακαίνιση του κτηρίου, προκειμένου αυτό να μην αποτελεί πλέον απλώς έναν ακόμη χώρο λατρείας των πιστών, αλλά να μετατραπεί στο κύριο τέμενος του δικού του Σεραγιού, στο Ιτς Καλέ.

Το 1913 με την απελευθέρωση της πόλης, όπως και άλλα ιστορικά κτήρια των Ιωαννίνων το πρώην θρησκευτικό αυτό μνημείο άλλαξε χρήση. Συγκεκριμένα, έγινε βοηθητικός χώρος (Φαρμακείο) για το προαναφερθέν Στρατιωτικό Νοσοκομείο, που στεγάστηκε στη θέση του σεραγιού του πασά την ίδια περίοδο. Μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων στο κτήριο πραγματοποιήθηκαν εργασίες αναστήλωσης και στερέωσης υπό την επίβλεψη της 8ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Ο χώρος ανακαινίστηκε σύμφωνα με τη μορφή που είχε ως τέμενος. Έτσι διατηρείται έως και σήμερα και λειτουργεί ως ιστορικό μνημείο και ταυτόχρονα ως μουσείο, φιλοξενώντας τη μόνιμη συλλογή.

Εικόνα 7 - Φετιχέ Τζαμί - Πηγή: Wordpress

6.3 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ

Ο χώρος του Φετιχιέ Τζαμιού έχει συντηρηθεί επακριβώς στην αρχική του μορφή. Αποτελείται, όπως και τότε, από μία ενιαία αίθουσα προσευχής, στεγαζόμενη από μεγάλο θόλο. Εξωτερικά, στη δυτική γωνία της αίθουσας βρίσκεται ο μιναρές, ο οποίος διατηρείται μέχρι σήμερα σε καλή κατάσταση με εξώστη και οξυκόρυφη στέγη. Στο άνω τμήμα της ψηλής του βάσης υπάρχουν τρεις πλάκες με ανάγλυφη διακόσμηση. Εκτός από το μιναρέ, στο εξωτερικό του κτηρίου, στη βόρεια και δυτική του πλευρά, κάποτε δέσποζε ανοιχτή στοά, η οποία όμως σήμερα δε σώζεται. Και στις τέσσερις πλευρές του μνημείου έχουν ανοιχτεί παράθυρα για την είσοδο φυσικού φωτός. Εσωτερικά, ο μεγάλος θόλος της αίθουσας στηρίζεται σε τέσσερα ημιχώνια με τέσσερα «τυφλά» τόξα. Ο διάκοσμος είναι εντυπωσιακός, τόσο σε αυτά, σε ολόκληρη την αίθουσα προσευχής και στον ίδιο τον τρούλο. Όλο τον χώρο κοσμούν πολύχρωμες συνθέσεις ανθέων, βλαστών και καρπών, μαζί με διάφορα γεωμετρικά σχέδια και ζωγραφισμένες γιρλάντες. Ενδιάμεσα διακρίνονται επίσης επιγραφές προερχόμενες από στίχους του Κορανίου. Στο νότιο τοίχο της αίθουσας την κίμπλα όπως ονομάζεται, ανοίγεται η ιερή κόγχη του τεμένους, δηλαδή το *μιχράμπ*, στραμμένο προς τη Μέκκα, σύμφωνα με τα μουσουλμανικά έθιμα. Το *μιχράμπ* είναι και αυτό μεγαλοπρεπώς διακοσμημένο, με γύψινες συνθέσεις και επιγραφές. Οριοθετείται στις δύο πλευρές του, αριστερά και δεξιά, από δύο βυζαντινούς πεσσίσκους, που λέγεται πως σώζονται από την εποχή του πρώην ναού το Ταξιάρχη Μιχαήλ που ήταν χτισμένος σε αυτήν τη θέση. Στη βόρεια πλευρά του χώρου προσευχής δεσπόζει ένας μεταγενέστερος ξύλινος εξώστης, στηριζόμενος σε λίθινες κολώνες. Η δυτική πλευρά του τεμένους ανακατασκευάστηκε γύρω στο 1970 και ο θόλος ανακαινίστηκε περίπου το 1980. Το 2005 έγινε μέριμνα για την συντήρηση του εσωτερικού διακόσμου, των επιγραφών, των γεωμετρικών σχημάτων και των χρωμάτων τους.

6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όσον αφορά τα ιστορικά κτίρια και μνημεία των Ιωαννίνων, το Φετιχιέ Τζαμί αποτελεί ένα ακόμη «κλασσικό» παράδειγμα μετατροπής ενός θρησκευτικού χώρου σε μουσειακό περιβάλλον που έχει πολλά κοινά με την πολύ μεταγενέστερη περίπτωση του Τζαμιού Ασλάν Πασά, ξεκινώντας από την δυσάρεστη, αλλά εξίσου σημαντική για την ιστορία της πόλης σημασία. Η 8η Εφορεία, από την στιγμή που ανέλαβε την αναστήλωση του μνημείου, αποφάσισε να διατηρήσει την μορφή που είχε ως τζαμί σε μία προσπάθεια ανάδειξης όχι μόνον του χώρου, αλλά και της μουσουλμανικής κοινότητας της πόλης, που κάποτε ζούσε εντός του κάστρου για τέσσερις περίπου αιώνες. Μία κοινότητα, η οποία άσχετα με την σχέση της με τον ντόπιο Ελληνικό πληθυσμό, προσέφερε πολλά στον τόπο, μέσα από τις πολιτισμικές αξίες της και τις κοινωνικούς και θρησκευτικούς θεσμούς της. Η διατήρηση λοιπόν της αίθουσας προσευχής, του μιναρέ, του μιχράμπ και του διακόσμου, ακριβώς όπως ήταν την εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας, αποτελεί μία τιμήση του παρελθόντος και έστω και τυπικά, του Οθωμανικού Ισλάμ. Όπως στην περίπτωση του Τζαμιού Ασλάν - Δημοτικό Μουσείου, έτσι και στο Φετιχιέ, η έκθεση της μουσειακής συλλογής που προστέθηκε στη συνέχεια, είναι ευδιάκριτη στο χώρο, χωρίς όμως να παρεμποδίζει την θέαση και εκτίμηση του μνημείου από τον επισκέπτη ως κτίσμα και παλαιό θρησκευτικό τέμενος. Δεν ήταν δύσκολο να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, καθώς τουλάχιστον η μόνιμη Οθωμανική - μουσουλμανική συλλογή που φιλοξενεί έχει άμεση σχέση με το μνημείο που την περικλείει και αναφέρεται στην ιστορία του, στην εποχή που άκμασε ως κτήριο και στην κοινωνία στην οποία αυτό αναπτύχθηκε. Οπότε η φανερή σύνδεση αυτής με το περιβάλλον της, γίνεται εύκολα στα μάτια και στο μυαλό του επισκέπτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΙΣΙΟΥ

7.1 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η οικία Μίσιου βρίσκεται στα Ιωάννινα επί της οδού Ασωπίου 7. Πλέον αποτελεί ιδιοκτησία της 6ης Εφορείας Νεώτερων Μνημείων, της οποίας τα γραφεία στεγάζονται σε χώρους στον όροφο της από το 2004. Σύμφωνα για μία ακόμη φορά με τον Άγγλο περιηγητή και γιατρό H. Holland που επισκέφτηκε τα Ιωάννινα στις αρχές του 19^{ου} αιώνα (1812-1813) και φιλοξενήθηκε στο κτήριο από τον Αλέξιο Μίσιο, το αρχοντικό χτίστηκε αρχικά στις αρχές του 18^{ου} αιώνα από τον Μιχαήλ Μίσιο, γενάρχη μίας από τις παλαιότερες και σημαντικότερες οικογένειες της πόλης. Το οίκημα εκείνο όμως, όμως καταστράφηκε το 1820, εξαιτίας της μεγάλης πυρκαγιάς που προκάλεσε ο Αλή Πασάς ως αντίδραση στην απειλή του Σουλτάνου. Στην ίδια πυρκαγιά χάθηκαν πολλά από τα σημαντικά αρχοντικά και άλλα κτίσματα της εποχής. Έτσι, το σημερινό «νέο αρχοντικό» που πήρε τη θέση του προηγούμενου πάνω στα θεμέλιά του, ολοκληρώθηκε το 1844, χάρη στην πρωτοβουλία του Αλέξιου Μίσιου, εγγονού του ομώνυμου του που είχε υποδεχτεί τον Holland στις αρχές του αιώνα. Μέχρι την μετατροπή του σε μουσείο στο αρχοντικό είχαν φιλοξενηθεί κατά καιρούς διάφορες σημαντικές προσωπικότητες, ανάμεσά τους ο Holland που παράθεσε και την παραπάνω αναφορά, ο βασιλιάς της Ελλάδας Γεώργιος Β' και ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος.

Από το 1949 έως το 1955, φιλοξενήθηκε εκεί η Υπηρεσία Ανοικοδόμησης του Υπουργείου Δημοσίων Έργων. Το 1989 το Ελληνικό Δημόσιο αγόρασε το κτήριο, με απώτερο σκοπό τη μετατροπή του σε Μουσείο Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής και τη στέγαση Υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού. Μέχρι σήμερα, με κάποιες λειτουργικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στους χώρους, το ισόγειο του αρχοντικού λειτουργεί ως Μόνιμος Εκθεσιακός Χώρος. Οι προσθήκες και οι εργασίες που έγιναν για την επίτευξη αυτού του τρόπου ανάδειξης του μνημείου, οφείλονται στο Πρόγραμμα Χρηματοδότησης “ΕΣΠΑ 2007 – 2013”.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο εξοπλισμός της οικίας είναι αυθεντικός και αποτελεί δωρεά της τελευταίας ιδιοκτήτριας της οικογενείας Μίσιου. Επιπλέον οι χώροι έχουν διατηρηθεί βάσει την αρχική τους μορφή, εντός και εκτός του κτίσματος. Στον εκθεσιακό χώρο του κτηρίου μπορεί κανείς να θαυμάσει αντικείμενα της αστικής ζωής των Ιωαννίνων του 19ου και 20ού αιώνα. Τα εκθέματα περιλαμβάνουν το διατηρημένο καθιστικό, το γραφείο και την διακόσμηση του, καθώς και η «μπίμτσα», δηλαδή η υπόγεια κατασκευή, χώρος συντήρησης τροφίμων, όλα συντηρημένα ακριβώς όπως ήταν στην εποχή της λειτουργικότητάς τους. Ο επισκέπτης μπορεί να συνεχίσει τη διαδρομή του στην αυλή, όπου βρίσκεται το πετρόχτιστο πηγάδι, ζωτικής σημασίας για τα σπίτια της εποχής. Υπάρχουν επιπλέον δεκάδες ακόμα αντικείμενα στη συλλογή, ωστόσο εξίσου αξιοθαύμαστη θεωρείται και η ιστορική αρχιτεκτονική του αρχοντικού.

Εικόνα 8 - Το Αρχοντικό Μίσιου - Πηγή: Τυπος-ι

Εικόνα 9 - Η σημερινή όψη του Αρχοντικού - Πηγή: MAXMAG

7.2 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ

7.2.1 Εξωτερικός Χώρος

Η οικία ανήκει στον τύπο του γιαννιώτικου αρχοντικού, αποτελώντας δείγμα «Τουρκογιαννιώτικου» Ρυθμού και Ηπειρώτικης Αρχιτεκτονικής, ένα κράμα βυζαντινής παράδοσης και ανατολίτικης επίδρασης. Μετά την αναπαλαίωση του έχει χαρακτηριστεί ως Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο, σύμφωνα με το Φύλλο της Κυβερνήσεως. Η κάτοψη του κτηρίου διαμορφώνεται σε σχήμα **Π**. Στον εξωτερικό του χώρο βρίσκεται η μεγάλη κύρια αυλή, στην μπροστινή πλευρά που έρχεται σε επαφή με το δρόμο. Είναι λιθόστρωτη και περιβάλλεται από ψηλό πέτρινο τοίχο, πάνω στον οποίο δεσπόζει η επιβλητική δίφυλλη εξώπορτα με μία εξίσου εντυπωσιακή λιθανάγλυφη επιγραφή πάνω της σύμφωνα πάντα με τις αρχιτεκτονικές τεχνικές της εποχής όπου «βασίλευαν» η πέτρα και το ξύλο μέχρι την εισαγωγή του σκυροδέματος στην πόλη το 1930. Το κέντρο του ανθόκηπου συμπληρώνει το πέτρινο πηγάδι. Μία μικρή εξωτερική αυλή υπάρχει και στο πίσω μέρος του σπιτιού, η οποία είναι επίσης επισκέψιμη.

7.2.2 Το Αρχοντικό

Στην πρόσοψη του αρχοντικού, η εντυπωσιακή πέτρινη σκάλα που οδηγεί στον όροφο, δημιουργεί τοξοστοιχία, ένα πολύ χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό παράδειγμα, για την παράδοση της εποχής. Στην κεντρική καμάρα ο επισκέπτης αντικρίζει λιθανάγλυφη επιγραφή, με τη χρονιά ανέγερσης του σπιτιού, το 1844. Ο πρώτος όροφος αποτελείται από την «κρεββάτα», τον βασικό δηλαδή χώρο, που είναι σκεπασμένος και αρκετά μεγάλος, με τους επίσης χαρακτηριστικούς για τον 19ο αιώνα εξώστες, καθώς και μεγάλα παράθυρα με τζάμια. Στα δεξιά και αριστερά υπάρχουν δύο θερινά δωμάτια ενώ τρία χειμερινά ακολουθούν στο πιο πίσω μέρος της οικίας. Ο χώρος είναι άριστα διαμορφωμένος, με τα στοιχεία της παλαιάς διαρρύθμισης, καλώς διατηρημένα. Η εικόνα του παλιού αρχοντικού συνδυάζεται ομαλά με τα γραφεία που στεγάζονται εκεί, όπως προαναφέρθηκε, και δεν επηρεάζουν το περιβάλλον.

Στο ισόγειο έχουν πραγματοποιηθεί οι εργασίες που θεωρούνταν απαραίτητες για το άνοιγμα του αρχοντικού προς το κοινό. Συγκεκριμένα, αναπαλαιώθηκαν ή επισκευάστηκαν κουφώματα, ταβάνια, ντουλάπια και πλακόστρωτα. Με αυτόν τον τρόπο, στον όροφο έχει διαμορφωθεί ένας ξεχωριστής σημασίας χώρος που φιλοξενεί, εκτός της συλλογής, εκδηλώσεις, ημερίδες, συναντήσεις και περιοδικές εκθέσεις, οι οποίες αρκετές φορές λαμβάνουν χώρα και στο μεγάλο κήπο της πρώην κατοικίας, γεγονός που προσελκύει επιπλέον το ενδιαφέρον του κοινού.

Ο προαναφερθείς χώρος της «μπίμτσας» αποτελεί επίσης ενδιαφέρον μέρος της ξενάγησης καθότι είναι ένα μέρος μιας οικίας του 19ου αιώνα, το οποίο δεν είναι συχνά επισκέψιμο σε τέτοιου είδους διατηρητέα, επομένως αποτελεί ένα επιπλέον στοιχείο γνώσης για την αστική ζωή της εποχής. Στο συγκεκριμένο δώμα, ο επισκέπτης αντικρίζει τα σκεύη με την μορφή πήλινων αμφορέων, τοποθετημένα σε σκαμμένες τρύπες μέσα στην πέτρα, ούτως ώστε να διατηρούνται σε δροσερές θερμοκρασίες και άλλα γνωρίσματα του «χαμένου» πλέον αυτού χώρου από μία άλλη εποχή.

7.2.3 Παραδοσιακή Ηπειρώτικη Αρχιτεκτονική

Το συγκεκριμένο αρχοντικό ανήκει στα χαρακτηριστικά δείγματα της παραδοσιακής, λαϊκής αρχιτεκτονικής της Ηπείρου του 18ου – 19ου αιώνα. Αν δεν είχε χρησιμοποιηθεί σε τέτοιο βαθμό όπως αναφέρθηκε πριν, η πέτρα στην κατασκευή του όπως και στα υπόλοιπα αρχοντικά των Ιωαννίνων και της Ηπείρου γενικότερα, πιθανόν το κτήριο να μην είχε διατηρηθεί τόσο καλά, ή ακόμα και καθόλου. Η πέτρα, όπως είναι αυτονόητο ήταν το πιο ανθεκτικό, μονωτικό και εύκολο να βρεθεί υλικό, αλλά το κόστος του (τουλάχιστον για τα κτίσματα στο μέγεθος του αρχοντικού, καθότι έχουν επιβιώσει και μικρότερα και πιο φτωχικά κτίσματα της εποχής) το έκανε γενικά απαγορευτικό για τους περισσότερους κάτοικους της περιοχής εκτός από τους πιο ευκατάστατους όπως η οικογένεια Μίσιου. Το ξύλο, το οποίο φυσικά λόγω της υγρασίας είχε ανάγκη από συνεχή συντήρηση όλα αυτά τα χρόνια, ειδικά πριν το κτήριο αποκτήσει θέρμανση, έχει χρησιμοποιηθεί στα κουφώματα, σε διάφορα αντικείμενα και στα δάπεδα, καθώς και στο σκελετό της στέγης.

Ο Ηπειρώτικος ρυθμός του κτιρίου έγκειται στην αυστηρή γεωμετρία στο σχέδιό του, το μέγεθος του, τα λιτά αλλά εντυπωσιακά έπιπλα, οι αυλές με τους ψηλούς τοίχους για λόγους προστασίας της διακριτικότητας και το κυριότερο, το γεγονός πως έχει δύο ορόφους με το κελάρι να βρίσκεται στο ισόγειο και τους λειτουργικούς χώρους στον όροφο, είναι αδιάψευστα στοιχεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του τόπου. Ωστόσο η ανατολίτικη επίδραση είναι επίσης φανερή στα αρχοντικά της εποχής, ιδιαίτερα στα Ιωάννινα. Σε μία πόλη που χρημάτισε για τέσσερεις αιώνες υπό τη σκιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι επιρροές ήταν σημαντικές σε όλους τους τομείς. Από τις καθημερινές συνήθειες και τη γλώσσα, μέχρι και τις αρχιτεκτονικές τεχνικές όπως φαίνεται ακόμα μέσα από τα διατηρητέα. Η διαμόρφωση των χώρων, το σχήμα στα παράθυρα, αλλά και οι διάφορες τουρκικές ονομασίες των αντικειμένων και των δωματίων, φανερώνουν τη γέννηση ενός μοναδικού κράματος τουρκογιαννιώτικης τέχνης, που χρησιμοποιήθηκε και για διάφορες κατασκευές, μετά από την απελευθέρωση της πόλης.

7.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το αρχοντικό Μίσιου αποτελεί έναν ακόμα μουσειακό χώρο που στεγάζεται μέσα σε ένα ακόμα ιστορικό, αρχιτεκτονικό επίτευγμα και το οποίο έχει χαρακτηριστεί ως Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο. Η διττή πρωτοβουλία και συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού και των πρώην ιδιοκτητών του που οδήγησε στην διαδικασία των επισκευών και συντήρησης, της οργάνωσης των χώρων και του ανοίγματος του κτίσματος προς το κοινό, είναι εξαιρετικής σημασίας, τόσο για το ίδιο το κτίσμα, όσο και για την κοινωνία της πόλης. Καταρχήν, έχει διατηρηθεί η λειτουργικότητα και χρησιμότητα του κτηρίου. ώστε, όχι μόνο να αποφευχθεί η παρακμή και η ερήμωση του χώρου, αλλά αντίθετα, η οικία έχει ανανεωθεί και γίνει επισκέψιμη, αποτελώντας πλέον σύμβολο της ιστορίας και του πολιτισμού των προηγούμενων αιώνων, στο κέντρο μίας σύγχρονης πόλης. Επιπλέον, όσον αφορά την κοινωνική του προσφορά, η αυξανόμενη επισκεψιμότητα από πολίτες, τουρίστες και σχολεία, φανερώνει πόσο δημοφιλές και χρήσιμο θεωρείται και σε αυτόν τον τομέα το αρχοντικό. Μέσα από την θέα των συλλογών εκθεμάτων και των χώρων του αρχοντικού το κοινό έχει την ευκαιρία και να γνωρίσει την καθημερινότητα, τις συνήθειες, τα αντικείμενα και τους χώρους, όπου ζούσαν οι προηγούμενες γενιές και συγκεκριμένα, η άρχουσα τάξη της πόλης τους το 19ο και 20ο αιώνα.

Τίποτα από τα παραπάνω δεν θα ήταν εφικτό χωρίς την μεγάλη και παρατεταμένη μέριμνα των προαναφερθέντων παραγόντων του υπουργείου κτλ. χάρη στην οποία η οικία Μίσιου είναι ένα από τα λίγα αρχοντικά που σώζονται σε τόσο καλή κατάσταση μάλιστα, στην πόλη. Συγκρίνοντας το κτήριο με τα υπόλοιπα παλαιά σπίτια και αρχοντικά του τόπου, που είχαν μείνει απροστάτευτα στο χρόνο και σήμερα είναι μισογκρεμισμένα ερείπια, μπορεί κανείς εύκολα να κατανοήσει τον σημαντικό ρόλο, η ακόμα καλύτερα την ανάγκη της επαναλειτουργίας και της διατήρησης τέτοιων ιστορικών χώρων. Είναι αυτή η ώθηση προς την διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, που υποδεικνύει με την σειρά της, την ανάγκη ανάδειξης και προστασίας και άλλων ιστορικών χώρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

8.1 ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΟ ΝΗΣΑΚΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΠΑΜΒΩΤΙΔΑΣ

Το νησί της λίμνης των Ιωαννίνων κατοικείται από τον 13ο αιώνα. Στην μόλις 200 στρεμμάτων έκτασή του, βρίσκονται χτισμένα επτά βυζαντινά και μεταβυζαντινά μοναστήρια (Το παλαιότερο αυτών θεωρείται η Μονή του Αγίου Νικολάου των Φιλανθρωπινών που χρονολογείται στο 1292), που οφείλουν την ίδρυσή τους στους πρώτους κατοίκους του νησιού, κυρίως πλούσιους πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη, που έφτασαν στα Γιάννενα μετά την άλωσης της πόλης από τους σταυροφόρους το 1204 μ.Χ. Η Νήσος είχε γίνει ιδιαίτερος γνωστή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και πριν την εποχή του Αλή Πασά, αλλά απέκτησε ακόμα περισσότερη αίγλη χάρις στην δράση του και την θρυλική ζωή του. Ο ίδιος είχε ιδιαίτερη σχέση με το συγκεκριμένο τόπο, αν λάβει κανείς υπόψη του την εξοχική κατοικία που είχε επιλέξει να κτίσει εκεί και ότι ο οικισμός του Νησιού αναπτύχθηκε περισσότερο από ποτέ, επί της εποχής του. Για το λόγο αυτό χρησιμοποίησε το χώρο της Μονής Αγίου Παντελεήμονα που μετατράπηκε έτσι σε ιδιοκτησία του και η οποία αργότερα έμελλε να λειτουργήσει ως «Μουσείο Αλή Πασά και Επαναστατικής Περιόδου».

Ζωτικός παράγων για την ίδρυση του μουσείου ήταν ο Φώτης Ραπακούσης, αρτοποιός στο επάγγελμα από την πόλη των Ιωαννίνων. Ο κος Ραπακούσης, παρόλο που δεν διατελούσε σε κάποια θέση φορέα του υπουργείου πολιτισμού και ούτε ήταν αρχαιολόγος, λαογράφος ούτε κατείχε κάποια άλλη σχετική ακαδημαϊκή θέση ήταν η κινητήρια δύναμη για την ίδρυση του μουσείου απλά και μόνο χάρις στην αγάπη του για την πόλη και την άοκνη προσπάθεια του συλλογής, διάσωσης, επαναπατρισμού και συντήρησης τεχνουργημάτων της εποχής του μουσείου. Εξίσου σημαντικός συνεργάτης του στην πρωτοβουλία για την ίδρυση του μουσείου ήταν ο πρ. Δήμαρχος Ιωαννιτών κ. Τάσος Παπασταύρος. Οπότε σαν πρώτη κίνηση, το 2000

ιδρύθηκε, το μουσείο Φώτη Ραπακούση «Τα όπλα του αγώνα», στον χώρο του Μεντρεσέ στο Ιτζ Καλέ του κάστρου των Ιωαννίνων. Από τον Μάιο του 2012 έως και σήμερα μέρος της συλλογής του στεγάζεται στο μουσειακό συγκρότημα της νήσου Ιωαννίνων με την ονομασία «Μουσείο Αλή Πασά και επαναστατικής περιόδου». Ας σημειωθεί ότι μέχρι και σήμερα ο κ. Ραπακούσης κατά διάρκεια των συλλεκτικών του διαδρομών στην Ελλάδα οργανώνει πλήθος περιοδικών εκθέσεων σε όλη την χώρα. Το σημερινό μουσείο με τις συλλογές όπλων του, τις παραδοσιακές φορεσιές με τα πλούσια κοσμήματα, τους πίνακες ζωγραφικής, τα κεραμικά και πάμπολλα άλλα εκθέματα. όπως και πριν, αποτελεί πόλο έλξης τουριστών και άλλων επισκεπτών στο νησί.

Εικόνα 10 - Μουσείο Αλή Πασά και Επαναστατικής Περιόδου - Πηγή: visit-ioannina.gr

8.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ

Ο αρχικός σκοπός της κατασκευής του κτηρίου ήταν η ανέγερση μίας ακόμα, ανάμεσα στις πολλές ήδη υπάρχουσες μονές, στο Νησάκι. Από το 1788 έως και το 1822 τα χρόνια κυριαρχίας του Αλή-Πασά στα Ιωάννινα η μονή μετατράπηκε σε εξοχική κατοικία του. Το 1822, εν μέσω της Ελληνικής Επανάστασης ο Πασάς ήρθε σε ρήξη με τον τότε Σουλτάνο Μαχμούτ Β' (1785-1839), ο οποίος έστειλε εναντίον του τον Χουρσίτ Πασά που πολιορκήσε την πόλη. Ο νικημένος ο Αλή αναζήτησε

καταφύγιο στην κατοικία του στο Νησάκι, όπου και δολοφονήθηκε. Αυτά τα γεγονότα του θανάτου του ηγεμόνα και ο σχετικός θρύλος που τα περιβάλλει, αποτελούν ένα επιπλέον ιστορικό στοιχείο που προσθέτει περισσότερο κύρος και δημοφιλία στο Νησάκι και το μουσείο. Η διακόσμηση και η εσωτερική αρχιτεκτονική της εξοχικής κατοικίας έχουν διατηρηθεί στο μεγαλύτερο μέρος τους, με αποκορύφωμα το δωμάτιο του χειμερινού οντά, όπου όλα τα στοιχεία έχουν παραμείνει ίδια, ως μία πραγματική αναπαράσταση του 19ου αιώνα.

Όπως και με όλα τα ιστορικά κτήρια της πόλης η κατοικία του Αλή Πασά πέρασε στην κατοχή του Ελληνικού κράτους μετά την απελευθέρωση της πόλης το 1914. Πριν λάβει την τελική του μορφή και όνομα το 2012, το κτίσμα λειτούργησε από το 1958 ως «Μουσείο Προεπαναστατικής Περιόδου» ως αποτέλεσμα μίας πρωτοβουλίας ορισμένων πολιτών των Ιωαννίνων, οι οποίοι αποφασισμένοι να μην αφήσουν το κτήριο να ερημώσει, του έδωσαν μία νέα λειτουργία.

.

8.3 ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

8.3.1 Οι χώροι και οι μόνιμες συλλογές

Με την είσοδο στον εξωτερικό χώρο στην αυλή του μουσείου, το πρώτο που συναντάει κανείς, είναι ένα φυσικό «έκθεμα», ένας επιβλητικός 700 ετών “Πλάτανος του Αλή Πασά”, που στέκει ακόμα. Ο πρώτος όροφος του κυρίως κτηρίου, όπου εκτίθεται ο χώρος του καθιστικού, είναι αφιερωμένος στη ζωή και τη δράση του πασά. Εκεί υπάρχουν σε γυάλινες προθήκες μερικά από τα προσωπικά του αντικείμενα, όπως καριοφίλια και άλλα όπλα, παλάσκες, κλειδιά, πίπες, ένα κουτί με νομίσματα της εποχής και άλλα. Επίσης, είναι ακόμα ορατή η τρύπα από τη σφαίρα που τον σκότωσε εκεί μέσα... Στη δεύτερη αίθουσα υπάρχει μία αναπαράσταση του πασά επάνω σε ξύλινη βάρκα. Το πιο σημαντικό έκθεμα εδώ είναι οι κρεμασμένες κουρτίνες, δώρο του Σουλτάνου Μαχμούτ Β', με κεντημένα αποσπάσματα του ιερού Κορανίου σε αραβική γλώσσα.

Στην αίθουσα με τις παραδοσιακές Ηπειρώτικες φορεσιές, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει γνήσιες και σπάνιες ενδυμασίες των Ιωαννίνων και της Ηπείρου του 19ου αιώνα. Τα χρώματα, τα υφάσματα και τα εξαρτήματα τους κυριαρχούν στο χώρο με

την ποικιλία τους. Στο δωμάτιο των Ασημένιων Κοσμημάτων στον κάτω όροφο, υπάρχουν χειροποίητα αντικείμενα των περίφημων ηπειρωτών αργυροχόων, όπως κοσμήματα, ρολόγια και μαχαίρια από ασήμι, χρυσό και πολύτιμους λίθους. Στο διπλανό χώρο βρίσκεται ο χειμερινός οντάς, δείγμα ενός παραδοσιακού γιαννιώτικου σαλονιού του 1800. Ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί και να παρατηρήσει και εδώ τα αντικείμενα και τη διακόσμηση, ακριβώς όπως ήταν τοποθετημένα, όταν το μουσείο ήταν ακόμη εξοχική κατοικία. Τα χρώματα είναι επίσης ζωντανά και ποικίλα, σύμφωνα με την παραδοσιακή εσωτερική Οθωμανική διακόσμηση. Στο ισόγειο του δεύτερου κτηρίου βρίσκονται οι αναπαραστάσεις από τις θρυλικές μορφές της Κυράς Φροσύνης, της Κυράς Βασιλικής και των υπόλοιπων γυναικών/θυμάτων του Αλή Πασά. Στον επίσης όροφο φιλοξενείται και η προαναφερθείσα μεγάλη συλλογή της Επαναστατικής Περιόδου του Φώτη Ραπακούση. Πρόκειται για εκθέματα, κυρίως γνήσια όπλα, σπάθες και πολεμικό εξοπλισμό, από την Επανάσταση του 1821. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλους τους χώρους έχουν τοποθετηθεί πίνακες με προσωπογραφίες, αναπαραστάσεις της καθημερινής ζωής και των δράσεων του Αλή Πασά και όχι μόνον δίνοντας έτσι μία πληρέστερη εικόνα της σημασίας των εκθεμάτων και του τι αντιπροσωπεύουν.

8.3.2 Αρχιτεκτονική

Οι συλλογές του μουσείου εκτείνονται σε δύο κτίσματα, τα οποία αρχικά αποτελούσαν τη μονή Αγίου Παντελεήμονα. Σήμερα, το μουσείο διατηρείται εσωτερικά και εξωτερικά, με τη μορφή που είχε ως κατοικία του 19ου αιώνα. Οι αλλαγές και επισκευές που έχουν πραγματοποιηθεί για μουσειογραφικούς λόγους και για να γίνει επισκέψιμο, δεν εμποδίζουν σε καμία περίπτωση το κοινό, να θαυμάσει και να φανταστεί πως βρίσκεται σε ένα παλαιό τυπικό, ηπειρώτικο αρχοντικό. Εντούτοις ο χαρακτήρας του συγκεκριμένου αποτελεί εκ των πραγμάτων μία μίξη Ελληνικών και Οθωμανικών στοιχείων. Επιπλέον, εκτός από τα θεμέλια και το σκελετό του κτηρίου, δεν έχει διασωθεί κάτι άλλο από το αρχικό μοναστήρι, οπότε και ούτε φαίνονται άλλα στοιχεία από το εσωτερικό αυτού στο κτήριο. Όπως και με το Αρχοντικό Μίσιου όλα τα στοιχεία, της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της Ηπείρου με τις τούρκικες επιρροές, είναι παρόντα και εμφανή στο κτίσμα.

Πιο συγκεκριμένα, στο κτίσμα οδηγεί ένα λίθινο μονοπάτι, στρωμένο δίπλα στην μπροστινή αυλή. Δεν αποτελεί την παραμικρή έκπληξη το γεγονός ότι και εδώ, το βασικό υλικό στους τοίχους και στη σκεπή, είναι η πέτρα. Το ξύλο και πάλι κατέχει δευτερεύουσα θέση και βλέπουμε πως χρησιμοποιείται στο εσωτερικό κυρίως στα πατώματα, τα ταβάνια και στα εντοιχισμένα διακοσμητικά στοιχεία, αλλά και ως στήριγμα για το μπαλκόνι. Η κύρια είσοδος, που οδηγούσε κάποτε στους χρηστικούς χώρους της κατοικίας και τώρα στις πρώτες αίθουσες του μουσείου πλέον, βρίσκεται στον πρώτο όροφο, όπου και οδηγεί η μεγάλη πέτρινη σκάλα. Οι τοίχοι είναι ουδέτερα χρωματισμένοι, αλλά τα έπιπλα και τα διάφορα αντικείμενα χαρακτηρίζονται από τους ποικίλους χρωματισμούς και σχέδια της παραδοσιακής ανατολίτικης εσωτερικής διακόσμησης. Φυσικά, όλα έχουν διατηρηθεί στην αρχική τους μορφή όπως για παράδειγμα τα παλιά τζάκια του αρχοντικού. Στο μεγαλύτερο μέρος του, το κτίσμα διαθέτει παράθυρα για να φωτίζεται φυσικά. Ωστόσο πλέον, μία από τις αλλαγές που έγιναν στο κτήριο, για μουσειακούς λόγους και την ανάδειξη των αιθουσών, ήταν η τοποθέτηση ειδικού τεχνητού φωτισμού, κρυφού και μη.

8.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο κτήριο που φιλοξενείται το «Μουσείο Αλή Πασά και Επαναστατικής Περιόδου», δεν θα θαυμάσει κανείς μόνον την γραφική παραδοσιακή αρχιτεκτονική του, αλλά θα αποκτήσει και τουλάχιστον μία ιδέα της ιστορίας που το περικλείει, πέραν των αξιοθαύμαστων συλλογών του. Το μέρος είναι συνυφασμένο με τη ζωή, τη δράση και κυρίως το θάνατο του γνωστού πασά, ο οποίος άσχετα με τον χαρακτήρα του ως ηγεμόνας, με την πολιτική του ανάπτυξης της πόλης κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα μπορεί να θεωρηθεί και ως ένας από τους θεμελιωτές της σύγχρονης πόλης των Ιωαννίνων. Σε διάφορες περιόδους της ζωής του ως ηγεμόνας της πόλης, ο Αλή Πασάς λειτούργησε σίγουρα ως Αλβανός, ως ένα σημείο ως «Οθωμανός», μέχρι και ως «Έλληνας» κατά κάποιο τρόπο αλλά σίγουρα πάνω απ' όλα ως ηγέτης των Ιωαννίνων συγκεκριμένα. Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος που το χρησιμοποίησε ο δήμος, οι φορείς και ο κύριος Ραπακούσης στη συνέχεια, ώστε να το διατηρήσουν και να τονίσουν τη σημασία του οικήματος. Η επιλογή να μην αλλοιωθεί ή αποκρυφτεί η ανατολίτικη επιρροή στο κτήριο κατά την διάρκεια της αναστήλωσης και συντήρησης του, είναι επίσης σημαντική πρωτοβουλία από πλευράς της πόλης και του Ελληνικού

κράτους, καθότι δεν έγινε σε καμία περίπτωση προσπάθεια απόκρυψης της αληθινής ιστορίας της πόλης. Αν είχε και αυτό το κτήριο αφεθεί στην τύχη του όπως αρκετά άλλα, ένα σημαντικό κομμάτι της ιστορίας της πόλης και ειδικά του Νησιού, θα είχε χαθεί μαζί του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ «ΚΩΣΤΑΣ ΦΡΟΝΤΖΟΣ»

9.1 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η ίδρυση του «Λαογραφικού Μουσείου Κώστας Φρόντζος» αποτελεί μία πρωτοβουλία της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών (ΕΗΜ) και του Ιδρύματος Μελετών Ιονίου και Αδριατικού Χώρου (ΙΜΙΑΧ), που προς τα τέλη του 20^{ου} αιώνα αναγνώρισαν την ανάγκη της κοινότητας των Ιωαννίνων, για απόκτηση ενός επιπλέον μουσειακού χώρου με παραδοσιακό περιεχόμενο. Κεντρικό πρόσωπο αυτής της δημιουργικής επιχείρησης υπήρξε ο πρόεδρος των δύο παραπάνω οργανισμών και γνωστός ευεργέτης της πόλης, κος Κώστας Φρόντζος (1904-1986, δικηγόρος και πολιτικός που υπηρέτησε και ως δήμαρχος Ιωαννίνων) στον οποίο αφιερώθηκε και η ονομασία. Ήταν ο εμπνευστής, ο οποίος πρότεινε τη συγκέντρωση των αντικειμένων, είτε από δωρεές, είτε από αγορές, στον χώρο του παλαιού αρχοντικού, όπου στεγάζεται το μουσείο. Μετά τις επισκευές, την αναδιαμόρφωση του χώρου και την συλλογή και τοποθέτηση των εκθεμάτων, το Λαογραφικό μουσείο άνοιξε τις πόρτες του για το κοινό το 1976, με σκοπό να αναδείξει, τόσο τον εσωτερικό του παραδοσιακό πλούτο, όσο και την μεγάλη ιστορία του ίδιου του κτηρίου. Το κτήριο βρίσκεται στην οδό Μιχαήλ Αγγέλου 42 στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων, γεγονός που κάνει τον χώρο εύκολα προσιτό, στους τουρίστες, τους κατοίκους, τους μαθητές και φοιτητές και οποιονδήποτε άλλο θελήσει να το επισκεφθεί.

9.2 ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

9.2.1 Το «Παλαιό» κτήριο

Το συγκρότημα όπου φιλοξενείται το Λαογραφικό Μουσείο «Κ. Φρόντζος», αποτελείται από δύο κτήρια: το παλαιό και μία νεότερη προσθήκη. Το παλαιό κτήριο, ήταν αρχικά ένα κλασσικό, πλούσιο, Οθωμανικό αρχοντικό, το οποίο κατασκευάστηκε κατά τον 19^ο αιώνα. Σε αντίθεση με τα περισσότερα μουσεία που αναφέρονται στην παρούσα έκθεση, το συγκεκριμένο κτίσμα σήμερα δεν διαθέτει στην εμφάνισή του, χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των τουρκικών οικιών εκείνου του αιώνα, καθώς στο πέρασμα των χρόνων, έχει αλλάξει χρήσεις (Χωρίς να έχει γίνει μέριμνα για διατήρηση της αρχιτεκτονικής) και κατά συνέπεια, έχει αναδιαμορφωθεί και οπτικά.

Το 1913 με την απελευθέρωση, όπως και τα υπόλοιπα παραδείγματα της πραγματείας το κτήριο έπαψε να λειτουργεί ως σπίτι και έγινε ο χώρος στέγασης για το Διδασκαλείο Ιωαννίνων μέχρι το 1934, κατόπιν της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας μέχρι το 1938 και από το 1941 έως το 1944, αλλά και αργότερα, το Γυμνάσιο Αρρένων και τη Δημόσια Τεχνική Σχολή Εργοδηγών. Τέλος, σύμφωνα με την ιστορία, κάποια στιγμή λειτούργησε και ως Τουρκικό Διδασκαλείο της πόλης. Το ακίνητο αγόρασε η ΕΗΜ από το Δημόσιο, το 1976. Λόγω των πολλών και συχνών αλλαγών χρήσης και συνεπώς, των επαναδιαμορφώσεων του χώρου, είναι δύσκολο να βρεθούν αρκετά στοιχεία για την αρχιτεκτονική και τη μορφή του κτίσματος κατά τις προηγούμενες λειτουργίες του.

Στο κτήριο σήμερα εκτίθενται συλλογές κοσμημάτων, εργαλείων και αντικειμένων της καθημερινής ζωής, όπως κεντήματα, εργαλεία για τη γεωργία, υφαντά και πολλά άλλα με πιο σημαντικό την σπάνια συλλογή πορσελάνινων αντικειμένων από την Κιουτάχεια, η οποία αποτελεί δωρεά του Ιωάννη Τζόγια. Ακόμα, έχει στηθεί μία αναπαράσταση ορόφου αστικού σπιτιού, με σκοπό την ανάδειξη της καθημερινότητας και της αστικής ζωής των προηγούμενων αιώνων. Παρότι ο χώρος φυσικά αποτελεί τεχνητό περιβάλλον τα αντικείμενα είναι αυθεντικά

και τοποθετημένα σύμφωνα με την παραδοσιακή μορφή των οικιών, ώστε και εδώ ο επισκέπτης να έχει την αίσθηση της μεταφοράς σε μία άλλη εποχή, ένας τρόπος αφομοίωσης και επεξεργασίας των στοιχείων που παρουσιάζει το μουσείο στο κοινό.

9.2.2 Η Νέα Πτέρυγα

Η Νέα Πτέρυγα του Λαογραφικού Μουσείου χτίστηκε με σκοπό να υποβοηθηθεί η λειτουργία του κυρίως κτηρίου, του οποίου ο χώρος είχε πλέον περιοριστεί από το φόρτο των αντικειμένων. Η κατασκευή ξεκίνησε το 1995 και ολοκληρώθηκε το 2000, χάρη στην πολύτιμη χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος. Το σχέδιο έχει την υπογραφή του γιαννιώτη αρχιτέκτονα Βασίλη Χαρίση, που είχε επιμεληθεί και άλλα πολλά πολεοδομικά έργα, ανασκαφές και αναστηλώσεις μνημείων, κυρίως στην περιοχή της Ηπείρου. Το νεότερο αυτό κτήριο, είναι ωστόσο εμφανισιακά διαμορφωμένο έτσι ώστε εξωτερικά τουλάχιστον, να είναι προσαρμοσμένο στην εμφάνιση του ήδη υπάρχοντος κτίσματος. με την απλή, κλασσική αρχιτεκτονική του, τα «ήσυχα» και απλού σχήματος παράθυρα και τους ουδέτερους χρωματισμούς, όλα αυτά στοιχεία που πρωταγωνιστούν και στο κυρίως κτήριο. Εσωτερικά, στο δεύτερο αυτό κτίσμα τον περισσότερο χώρο καταλαμβάνουν οι μεγάλες γυάλινες προθήκες, καθότι εδώ φιλοξενείται μεγάλη συλλογή από γυναικείες και ανδρικές παραδοσιακές φορεσιές της Ηπείρου και των πόλεων της, όπως τα Ιωάννινα και το Μέτσοβο, την Θεσπρωτία, την Άρτα αλλά και από την Βόρεια Ήπειρο. Επιπλέον, στις προθήκες μπορεί κανείς να θαυμάσει και σπουδαία έργα αργυροχρυσοχοΐας, υφαντικής και αγγειοπλαστικής του 19^{ου} αιώνα. Σημαντικός επίσης είναι και ο χώρος του ανακαινισμένου ισόγειου της Νέας Πτέρυγας, όπου φιλοξενούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα περιοδικές εκθέσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις, ωφέλιμες και για το ίδιο το Λαογραφικό Μουσείο, το οποίο με αυτόν τον τρόπο συνεχώς αναδεικνύεται και ανανεώνει την ροή των επισκεπτών του.

9.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρά την απλή του εμφάνιση και το σχετικά μικρό μέγεθός του, η σημασία των ιστορικών γεγονότων που σχετίζονται με το κάποτε οθωμανικό αρχοντικό και νυν μουσείο είναι αδιαμφισβήτητη. Οι πολλές αλλαγές στη χρήση του κτηρίου, παρότι αλλοίωσαν την αρχική του εμφάνιση, το έσωσαν από την παραμέληση, τη φθορά και πιθανώς την καταστροφή του μέσω των επανειλημμένων ανακαινίσεων και αναστηλώσεων ακόμα και αν το τίμημα των μετατροπών του έπρεπε να πληρωθεί εις βάρος των αρχικών, παραδοσιακών του χαρακτηριστικών. Η μετατροπή του σε μουσείο στο κέντρο ενός αρκετά δημοφιλούς τουριστικού προορισμού όπως η πόλη των Ιωαννίνων, είναι κερδοφόρα για τις συλλογές των εκθεμάτων. Η πρόσβαση στο Λαογραφικό Μουσείο είναι πολύ εύκολη για όλους όσους θέλουν να το επισκεφθούν και να γνωρίσουν την ηπειρωτική λαϊκή παράδοση, αλλά και να ενημερωθούν σχετικά με την ιστορία της πόλης, μέσω των ξεναγήσεων στο κτήριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΖΑΒΕΛΛΑ

10.1 Η ΟΙΚΙΑ

Το περί ου ο λόγος αρχοντικό αποτελεί μία διαφορετική περίπτωση ανάμεσα στα παραπάνω παραδείγματα, καθότι το μουσείο είναι έτοιμο να ανοίξει τις πόρτες του στο κοινό μεν, αλλά λόγω της επιδημίας του κορωνοϊού και άλλων υγειονομικών προβλημάτων των ετών 2020-2021, αυτό δεν είναι ακόμα εφικτό.

Το αρχοντικό Τζαβέλλα θεωρείται ένα από τα πιο όμορφα μεγαλοαστικά νεοκλασικά της πόλης του 19^{ου} αιώνα και βρίσκεται στην οδό Παύλου Μελά 31, πολύ κοντά και αυτό στο αστικό κέντρο. Αρχικός ιδιοκτήτης ήταν ο δικηγόρος και εθνικός αγωνιστής στα χρόνια της Γερμανικής κατοχής Γεώργιος Τζαβέλλας και μεταγενέστερα η κόρη του Ισμήνη, η οποία και κληροδότησε στο Δήμο την οικία της αυτή, με όλο το πλήθος αντικειμένων που τη συνόδευαν. Η επιθυμία της, όπως αναφέρεται και στη διαθήκη της, ήταν η αστική κατοικία να μετατραπεί εξαρχής σε Μουσείο Γιαννιώτικης Παραδοσιακής Κατοικίας, μία πρωτοβουλία που ωστόσο άργησε πολύ να πραγματοποιηθεί. Η διατηρητέα κατοικία έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ως «έργο τέχνης» και ύστερα από μερικές αλλαγές στη χρήση της και άλλες αβαρίες, είναι πλέον έτοιμη να επιτελέσει το θέλημα της πρώην ιδιοκτήτριάς της.

Εικόνα 12 - Αρχοντικό Τζαβέλλα - Πηγή: facebook.com

10.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ

Λίγο μετά το θάνατο της Ισμήνης Τζαβέλλα το ιστορικό κτίσμα χρησιμοποιήθηκε για να μεταφερθούν εκεί τα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ), όπου και στεγάστηκαν για αρκετά χρόνια. Με τη μετακόμιση ωστόσο των συγκεκριμένων υπηρεσιών σε άλλο γνωστό κτήριο, το Σουφαρί Σεράι (Ένα ακόμα από την πληθώρα ιστορικών κτισμάτων του Ιτς Καλέ), το 2006, η οικία πρακτικά εγκαταλήφθηκε στο έλεος των στοιχείων και παρέμεινε κλειστή και αχρησιμοποίητη. Την εγκατάλειψη ακολούθησαν μεγάλες φθορές και ζημιές που παραλίγο να οδηγήσουν στην καταστροφή του κτηρίου. Το πιο συντριπτικό γεγονός όμως, ήταν η διάρρηξη του χώρου το 2009 λόγω της παντελούς ανυπαρξίας ανάλογων μέτρων ασφαλείας και την εξαφάνιση πολλών εκ των αντικειμένων.

Η δημοτική αρχή των Ιωαννίνων, έστω και καθυστερημένα θέλησε να αποκαταστήσει τις φθορές και να αναστηλώσει το αρχοντικό το 2012. Έτσι ξεκίνησαν εργασίες ανακαίνισης, και μουσειολογικές μελέτες, με σκοπό η οικία να μπορέσει να επαναλειτουργήσει πλέον ως μουσείο. Οι προσπάθειες σταμάτησαν πριν προλάβουν να ολοκληρωθούν όμως, λόγω ενός προβλήματος που προέκυψε με τους τίτλους ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με αυτούς, κάποιος άγνωστος υποδείχθηκε ως νόμιμος ιδιοκτήτης, αντί του Δήμου, όπως γράφτηκε στη διαθήκη της Ισμήνης Τζαβέλλα. Μετά τις ανάλογες και περίπλοκες όπως αποδείχθηκε νομικές διαδικασίες, το λάθος

διορθώθηκε, αν και όχι σύντομα, και οι επισκευές ολοκληρώθηκαν το 2016. Το 2017 το δημοτικό συμβούλιο αποφάσισε τη μεταφορά στο ισόγειο του κτηρίου, του «Ιστορικού Αρχείου του Δήμου Ιωαννιτών», η οποία και πραγματοποιήθηκε τελικά το 2018. Ταυτόχρονα, στον πρώτο όροφο της πρώην μονοκατοικίας, ο χώρος μορφοποιήθηκε σε μουσείο, όπου θα παρουσιάζονται στο κοινό τα σπάνια αυθεντικά αντικείμενα, οι φωτογραφίες και τα διάφορα διακοσμητικά, που δώρισε η τελευταία ιδιοκτήτρια του στο κοινό.

Το επόμενο βήμα στο οποίο θέλουν να προχωρήσουν οι αρμόδιοι όταν εν καιρώ ανοίξει το μουσείο, είναι να πραγματοποιούνται στην οικία Τζαβέλλα περιοδικές εκθέσεις και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως ήδη συμβαίνει σε άλλα αναστηλωμένα αρχοντικά της πόλης. Ένας επιπλέον στόχος είναι η εκμετάλλευση και αναβάθμιση της, αρκετά ευρύχωρης, πίσω αυλής του αρχοντικού, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί για διάφορες δράσεις, που θα αναδείξουν και την ίδια την οικία και θα ψυχαγωγήσουν τους επισκέπτες.

10.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η επαναλειτουργία του ιστορικού οικήματος της Ισμήνης Τζαβέλλα παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε μέχρι να επιτευχθεί, το έσωσε από μεγάλες φθορές, την εγκατάλειψη και την αναπόφευκτη υπό αυτές τις συνθήκες τελική του καταστροφή. Η μετατροπή του σε μουσείο, ευνοεί ακόμα περισσότερο την συντήρηση και την καλύτερη προετοιμασία του για να υποδεχτεί το κοινό, όταν γίνει εφικτό το άνοιγμα. Η διόροφη μονοκατοικία του 19^{ου} αιώνα, έπεται να έχει να παρουσιάσει στον επισκέπτη μοναδικά κειμήλια ανεκτίμητης αξίας, τοποθετημένα στον χώρο του πρώτου ορόφου, για άλλη μία φορά ώστε να αποτελούν πιστή αναπαράσταση του αρχοντικού στην αρχική του μορφή όπως και στο μουσείο Κώστα Φρόντζου. Το οίκημα μέλλει να περιέχει επίσης σπάνιο φωτογραφικό υλικό με πρόσωπα της

γνωστής οικογενείας και όχι μόνον, αλλά και τοπία της περιοχής, που θα ταξιδεύουν τον κόσμο στους προηγούμενους αιώνες με έναν πιο άμεσο τρόπο, καθότι ως γνωστόν «μία εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις». Τέλος, δεν θα λείπει και η παρουσία των καλλισθητών πινάκων του πρώιμου και μέσου εικοστού αιώνα που είχαν στην κατοχή τους οι ιδιοκτήτες. Όλα τα παραπάνω συνοδεύονται από τα διακοσμητικά και τα έπιπλα αντίκες της μονοκατοικίας, τα οποία θα είναι όσο πιο προσιτά γίνεται στο κοινό και στις αυθεντικές τους θέσεις, ώστε να παρασύρουν τον άνθρωπο νοητά στο παρελθόν. Με αυτήν τη συνολική προσπάθεια ο Δήμος Ιωαννιτών, δεν εκπληρώνει απλώς την επιθυμία της τελευταίας ιδιοκτήτριας του αρχοντικού, αλλά αναπαλαιώνει επίσης ένα σημαντικό παλαιό κτήριο – στολίδι της πόλης, για το οποίο όλοι μιλούν με θαυμασμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΚΤΗΡΙΩΝ ΩΣ ΜΟΥΣΕΙΑ, ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ

Εκτός της πόλης των Ιωαννίνων, που αφορά τη συγκεκριμένη εργασία, η επανάχρηση των ανεκμετάλλευστων κτισμάτων είναι μία μέθοδος δημιουργίας πολιτιστικών κέντρων και μουσείων, διαδεδομένη και την υπόλοιπη Ελλάδα, στην Ευρώπη και τον κόσμο. Σύμφωνα με την αρχαιολόγο – βυζαντινολόγο Δέσποινα Ευγενίδου: «τα μνημεία και τα μουσεία είχαν πάντα μία ιδιαίτερη σχέση, είτε γιατί μουσεία στεγάζονται από πολύ παλιά σε μνημεία, είτε γιατί η στέγαση ενός μουσείου προκαλούσε συχνά το χτίσιμο μνημειακών κατασκευών».

Στην Ελλάδα η στέγαση μουσείων σε κτήρια άλλης χρησιμότητας ξεκίνησε να εδραιώνεται μετά τον 19^ο αιώνα, με ένα από τα πρώτα αυτού του είδους να είναι το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Ακολούθησε η μετατροπή σε μουσείο του Λευκού Πύργου στην Θεσσαλονίκη το 1984, των Μύλων του Μάρκου στη Βέροια σε Βυζαντινό Μουσείο, η παλιά Βουλή των Ελλήνων σε Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου στη Ρόδο στεγάζει μουσείο από το 1993, το Ιλίου Μέλαθρον, πρώην κατοικία του Ερρίκου Σλήμαν, φιλοξενεί μέχρι σήμερα το Νομισματικό Μουσείο Ελλάδας.

Στο εξωτερικό η «ένωση» αυτή του ήδη υπάρχοντος ιστορικού κτηρίου με την συλλογή, ξεκίνησε να υφίσταται από πιο νωρίς. Το Παλάτι Τροκαντερό στην Γαλλία κτίστηκε το 1878 και το 1882 μετατράπηκε σε Μουσείο Συγκριτικής Γλυπτικής για να αλλάξει πάλι το 1937 σε Μουσείο Γαλλικών Μνημείων.

Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και κυρίως στις αρχές του 20^{ου} η ίδρυση πολλών νέων μουσείων οδηγεί στην ανάγκη στέγασής τους σε κτήρια ξεχωριστά και εντυπωσιακά, δημόσια ή ιδιωτικά, π.χ. πρώην οικίες, για την αύξηση του ανταγωνισμού. Αυτός ωστόσο δεν είναι ο μοναδικός λόγος επαναλειτουργίας των κτηρίων σε μουσεία. Μεγάλο ρόλο διακατέχει επίσης και το πόσο σημαντικό, από πλευράς ιστορικότητας και αρχιτεκτονικής, θεωρείται το ίδιο το μνημείο – κτίσμα.

Στην Ιταλία η τάση της επανάχρησης θεμελιώθηκε κυρίως κατά τη δεκαετία του 1950, ενώ κατά το 1980 εξαπλώθηκε στη Γαλλία και στη συνέχεια σε όλη την Ευρώπη.

Από τα πιο γνωστά παραδείγματα αποτελεί το Musee d'Orsay στο Παρίσι, που από σταθμός τρένων, άλλαξε χρήση σε μουσείο το 1986. Σήμερα αποτελεί Εθνικό Μουσείο. Εμπεριέχει συλλογές ζωγραφικής, γλυπτικής, φωτογραφιών και αρχιτεκτονικής. Για τη μετατροπή του σε μουσείο χρειάστηκε το κτήριο του πρώην σταθμού να αναγνωριστεί ως διατηρητέο μνημείο. Η αναδιαμόρφωση του χώρου έγινε από τους αρχιτέκτονες Bardon, Colboc και Philippon και τον σχεδιαστή εσωτερικών χώρων Gae Aulenti.

Τελείως διαφορετική χρήση είχε και ο χώρος που σήμερα στεγάζει το M9 Museum District στην Βενετία της Ιταλίας. Το μουσείο σχεδιάστηκε από την αρχιτεκτονική εταιρεία Sauerbruch Hutton και άνοιξε τις πόρτες του για το κοινό το 2018. Συγκροτείται από δύο κτίσματα, τα οποία στο παρελθόν αποτελούσαν στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Η αλλαγή και ανακαίνιση έγιναν, σύμφωνα πάντα με τους αρχιτέκτονες, με σκοπό τη δημιουργία μίας νέας πολιτιστικής περιοχής στη Βενετία, όπου ενώνονται η παλαιά με την νέα αρχιτεκτονική. Σήμερα στο μουσείο υπάρχει μικρός αριθμός φυσικών αντικειμένων, καθώς στο επίκεντρο βρίσκονται οι άυλες εκθεσιακές συλλογές αποτελούμενες από βίντεο, γραφικά, εγκαταστάσεις πολυμέσων και εικονικής πραγματικότητας.

Το Caixa Forum πρόκειται για ένα μουσείο στο Πράδο της Μαδρίτης και αποτελεί τεράστιο μαγνητικό πόλο για τους επισκέπτες. Η αρχική λειτουργία του κτηρίου ήταν ως εθνικός σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και βενζινάδικο. Ωστόσο λόγω λάθους υπολογισμών δεν μπόρεσε να λειτουργήσει σωστά και να αποδώσει στο έργο του, γεγονός που οδήγησε στην επαναλειτουργία του κτίσματος ως μουσείο. Υπέστη μεγάλες αρχιτεκτονικές αλλαγές σύμφωνα με τις μουσειογραφικές μελέτες, για να μπορέσει να φιλοξενήσει συλλογές. Αυτό που έχει παραμείνει ίδιο είναι οι τούβλινοι τοίχοι του, ενθύμιο της νεότερης βιομηχανικής εποχής της Μαδρίτης, στην οποία χτίστηκε. το μουσείο με τη μοντέρνα του αρχιτεκτονική είναι έργο των Ελβετών κατασκευαστών Herzog και de Meuron.

Προχωρώντας πιο πέρα από τα σύνορα της Ευρώπης, στην Αμερική συναντάμε ένα ακόμα σημαντικό παράδειγμα αξιοποίησης κτηρίου ως μουσείο, το Mattress Factory Art Museum στο Πίτσμπουργκ. Το μουσείο εμπεριέχει εκθέσεις εγκατάστασης, μία μοντέρνα τάση του 20^{ού} αιώνα κατά την οποία τα έργα τέχνης κατασκευάζονται για συγκεκριμένες τοποθεσίες, με συγκεκριμένα μέσα, είναι τρισδιάστατα και σκοπός τους είναι να κάνουν τον επισκέπτη να αισθανθεί ένα με αυτά. Το κτήριο επρόκειτο αρχικά για ένα εργοστάσιο στρωμάτων. Ωστόσο και μετά την αλλαγή λειτουργίας, δεν παύει να θεωρείται από τους επισκέπτες και τους καλλιτέχνες, σημαντικό αρχιτεκτονικό επίτευγμα, που φιλοξενεί μόνιμες και όχι μόνο, εκθέσεις στην Αμερική βασισμένες σε ένα από τα μεγαλύτερα και πολυπλοκότερα κινήματα τέχνης.

Ένα τελευταίο παράδειγμα αφορά το Μουσείο Ενέργειας – Energy Museum (Santralistanbul) στην Κωνσταντινούπολη της Τουρκίας. Το κτήριο αποτελούμενο από δύο μηχανοστάσια (1913 και 1921) λειτουργούσε ως εργοστάσιο ηλεκτρισμού και ήταν ένα από τα πρώτα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η αλλαγή του σε μουσείο ξεκίνησε το 2004, άνοιξε για το κοινό το 2007 με τη βοήθεια του Πανεπιστημίου Bilgi της Κωνσταντινούπολης και έκτοτε αποτελεί σημαντικό πολιτιστικό και καλλιτεχνικό σημείο της Τουρκίας. Εμπεριέχει πλέον το πρώτο Βιομηχανικό αρχαιολογικό μουσείο, βραβευμένο με DASA το 2012 και έναν κύριο εκθεσιακό χώρο για περιοδικές εκθέσεις και πολιτιστικές δράσεις και χώρους μελέτης φοιτητών, επίσης βραβευμένο το 2010 με το Διεθνές Αρχιτεκτονικό Βραβείο.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας ήταν, να αναγνωριστεί η ανάγκη της συντήρησης και επαναλειτουργίας των ιστορικών κτηρίων ως μία σχετικά εύκολη και σωτήρια λύση για τα σημαντικά αυτά κτίσματα, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ιστορία, τον πολιτισμό και την παράδοση. Αυτή η «επιχείρηση διάσωσης» δεν πραγματοποιείται φυσικά μόνο στα Ιωάννινα και στην Ελλάδα γενικότερα, αλλά και παγκοσμίως. Όσο πιο αρχαία είναι μία πόλη, τόσο περισσότερα κτίσματα τέτοιου είδους είναι εφικτό να βρεθούν και να επαναλειτουργήσουν με αυτόν τον τρόπο. Πράγματι τα παραδείγματα διάσωσης, διατήρησης και μεταμόρφωσης, σε όλες τις χώρες, είναι αμέτρητα, πράγμα που υποδεικνύει πόσο απαραίτητα είναι σε κάθε πόλη και χώρα που σέβεται την ιστορία και τον πολιτισμό της. Οι περισσότεροι ιστορικοί χώροι τείνουν να μετατρέπονται κυρίως σε μουσεία και εκθεσιακούς χώρους, για τη δια παντός αποτροπή της παρακμής και καταστροφής τους, αλλά ταυτόχρονα και εξαιτίας της αυξανόμενης ανάγκης για ανεύρεση χώρων εν μέσω της, επίσης συνεχώς αυξανόμενης, αστυφιλίας, που θα στεγάσουν ένα μέρος του πολιτισμού και της ιστορίας.

Ο κοινός παρονομαστής όλων ήταν το συμπέρασμα του πόσο θετικά έχει λειτουργήσει για τα ίδια τα κτήρια και τις συλλογές τους αλλά και για το περιβάλλον γύρω τους, για την κοινωνία γενικά και για την εικόνα της πόλης ειδικότερα, η χρήση και η επαναλειτουργία των αρχιτεκτονικών αυτών αριστουργημάτων, ως μουσεία. Ας σημειωθεί ότι πρέπει να λειτουργήσει αυτό ως ένα σωστό παράδειγμα για να το ακολουθήσουν ακόμα περισσότεροι χώροι, ασχέτως της χρήσης τους στο παρελθόν. Κάθε κτίσμα γίνεται να αξιοποιηθεί πολιτιστικά και να μην παραμεληθεί, σε μία κοινωνία που αλλάζει ταχέως αλλά ταυτόχρονα διψά για πολιτισμό και ανάδειξη της ιστορίας. Άλλωστε είναι γνωστό πλέον, πως η ιστορία αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη και το μέλλον. Δεν είναι μόνο ο εκάστοτε ακαδημαϊκός, αρχαιολόγος, λαογράφος, φοιτητής της ιστορίας ή οτιδήποτε άλλο σχετικό που ωφελείται από τέτοιες πρωτοβουλίες αλλά και ο τελείως, σχετικά βέβαια ορισμένος, ως ο «απλός καθημερινός πολίτης». Αυτή η επαφή με το ανανεωμένο παρελθόν της πόλης και χώρας του στα μουσεία και τα άλλα ιδρύματα δεν του προσφέρει μόνο την απόλαυση του επισκέπτη, αλλά και ένα είδος πνευματικής ανάτασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ηλεκτρονικές Πηγές:

- <https://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=557>
- <https://independent.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%92%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%AF%CE%B1%CF%82>
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%AF%CE%B1%CF%82
- https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/6459/1/Chapter_01_Mallouxou_Mnimeia.pdf
- <http://staff.fit.ac.cy/art.nm/PRESENT.%20BAARCCH04%20Feb-/Entaxi%20se%20Istorika%20Ktiria%201.pdf>
- <https://www.deltaengineering.gr/blog/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%87%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83-%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%B1/>
- <https://www.piop.gr/el/diktuo-mouseiwn/Mouseio-Argyrotexnias/to-mouseio.aspx>
- <http://www.kizisarchitects.gr/gr/index.php/gr/projects/item/176-mai#null>
- <https://typos-i.gr/article/htan-kapote-ena-serai>
- http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=7642
- <https://typos-i.gr/article/otan-yphrx-e-stratiwtiko-nosokomeio-sto-its-kale>
- <https://museumfinder.gr/item/dimotiko-moyseio-ioanninon-tzami-aslan-pasa/>
- http://mnimeia.ptde.uoi.gr/wp-content/senaria/tzami_aslan_pasa_ekp.pdf
- <https://www.maxmag.gr/agnosti-ellada/gianniotiko-archontiko-misiou-afstiro-ke-lito-krama-ipirotikis-architektonikis/>
- http://www-iaa.epcon.gr/Buildings/Buildings_files/Buildings.asp?BuildingID=1&Last=26
- http://old.ntua.gr/MIRC/db/epirus_db/ARXITEKTONIKH/Hpeiros.htm
- <https://www.maxmag.gr/politismos/mousia/to-moyseio-ali-pasa-kai-epanastatikis-periodoy/>
- http://www.ehm.gr/museum_history.php
- <https://epirus.news/epirus/archontiko-isminis-tzavella-apektise-zoi/>
- <https://typos-i.gr/article/ena-arxontiko-moyseio-mazi-me-istoriko-arxeio>

- <https://www.inexhibit.com/case-studies/museums-and-adaptive-reuse-8-projects-shortlisted-for-eu-mies-award-2019/>
- <https://www.santralistanbul.org/en/energy-museum/>
- [https://www.academia.edu/41987512/Santralistanbul Refunctioning of Power Plant into a Cultural Hub](https://www.academia.edu/41987512/Santralistanbul_Refunctioning_of_Power_Plant_into_a_Cultural_Hub)
- <http://www.santralistanbul.org/pages/index/about/tr/>
-

Έντυπη Βιβλιογραφία:

- Μπούνια, Αλεξάνδρα. «Στα παρασκήνια του Μουσείου», εκδόσεις Πατάκη. (2009).
- Σμύρης, Γιώργος. «Τα Μουσουλμανικά τεμένη των Ιωαννίνων και η πολεοδομία της οθωμανικής πόλης». (2000).
- ΑΙΜΟΣ – ΕΜΜΑΒΠ. «Η συντήρηση και αποκατάσταση των οθωμανικών μνημείων στην Ελλάδα», University Studio Press. (2009).
- Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων. «Η Οθωμανική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα», εκδόσεις Λιβάνη. (2008).
- Erdem, C. Το καταστατικό της Βενετίας υπό εξέτασ. (Άγκυρα 1977).
- Υπουργείο Πολιτισμού, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. «Μουσεία σε Μνημεία, μία πρόκληση», Ημερίδα (Αθήνα 2008).
- «The adaptive reuse of former industrial buildings as museum spaces: Positive aspects, challenges and difficulties», MA Arts Management, Policy and Practice.
- Distel Anne and Bascou Marc. «Le Musée d'Orsay», Ed. de la Réunion des Musées nationaux. (1986).
- Khabarovsk. «New Ideas of New Century, proceedings of the Nineteenth International Scientific Conference », PNU. (2019).
- Cheng Ju-chun. «Finding the museum: The spatial discontinuities of the Mattress Factory Art Museum». (2014).
- Plevoets, Bie, and Koenraad Van Cleempoel. «Adaptive reuse of the built heritage: Concepts and cases of an emerging discipline», Routledge. (2019).
- Petersen, Anne Ring. «Installation art between image and stage». Museum Tusculanum Press. (2015).
- KURAK AÇICI. «FROM POWER PLANT TO MUSEUM: A SUSTAINABLE TRANSFORMATION». ESKİŞEHİR TECHNICAL

UNIVERSITY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY A-
APPLIED SCIENCES AND ENGINEERING. (2020).

- Terece, T. «Restorasyon Projelerinde İşlevsel Dönüşümün İç Mekan Kararları Üzerine Bir Sorgulama, Master's Thesis», Beykent University, Institute of Natural Sciences, Istanbul, Turkey. (2013).
- Budan, N. «Kültür Endüstrisi Çerçevesinde santralistanbul Örneği». Master's Thesis, Mimar Sinan Fine Arts University Institute of Natural Sciences, İstanbul, Turkey. (2008).